

Knjižnica kao nužni dio odgojno-obrazovnog procesa djece predškolske i školske dobi

Hržan, Valentina

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:442340>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-14**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
SMJER BIBLIOTEKARSTVO
Ak. god. 2020./2021.

Valentina Hržan

**Knjižnica kao nužni dio odgojno-obrazovnog procesa
djece predškolske i školske dobi
s osvrtom na prilike u Hrvatskoj**

Diplomski rad

Mentor: prof. dr. sc. Daniela Živković

Zagreb, svibanj 2021.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Sadržaj

Sadržaj.....	ii
1. Uvod.....	1
2. Malenim koracima do znanja.....	2
2.1. Predškolsko razdoblje odgojno-obrazovnog procesa.....	3
2.2. Osnovnoškolsko i srednjoškolsko razdoblje odgojno-obrazovnog procesa.....	7
3. Mogućnost učenja pomoću slikovnice i igre	13
3.1. Slikovnica.....	13
3.2. Igra	20
4. Organizacija prostora i rada u knjižnicama školskih i predškolskih ustanova u Hrvatskoj: 29	
5. Zaključak.....	51
6. Literatura.....	53
7. Prilog - Upitnik o mogućnostima knjižnica unutar obrazovnih ustanova.....	55
Sažetak	58
Summary	59

1. Uvod

Ljudska se povijest proteže kroz mnogo stoljeća i desetljeća. Kao jedan od fenomena specifičan za čovjeka pokazalo se sustavno i organizirano nasljeđivanje znanja prijašnjih generacija, koje se svakim danom sve više proširuje i napreduje. Razvijaju se nove tehnike i unaprjeđuju one stare. Kako bi se taj napredak ostvario razvijen je školski sustav, koji iako različit ovisno o državi iz koje potječe, zajednički je cijelom čovječanstvu. Znanje prethodnih generacija je, najčešće, zapisano u knjigama. Ono je pohranjeno u knjižnicama, koje su se vremenom razvile u otvorene knjižnice s obećanjem da će to isto znanje biti dostupno svima. Upravo je zbog toga cilj ovoga rada pokazati na koji način narodna i (pred)školska knjižnica mogu pomoći u odgoju i obrazovanju djeteta utemeljenom na *Konvenciji o pravima djece* Ujedinjenih naroda koja je stupila na snagu 2. rujna 1990. godine. „Dvadesetih se godina objavljuju i rezultati brojnih istraživanja rane pismenosti koji upozoravaju da se pismenost razvija od rođenja, te da njezin razvoj ovisi o tri bitna čimbenika: poticajima roditelja i drugih odgajatelja, modelu roditelja/odraslog koji čita i okruženosti građom za čitanje (kućna knjižnica, blizina dječje knjižnice i dostupne knjižare i sl.).“¹ Sama je pismenost preduvjet daljnjeg obrazovanja, te se iz toga zaključuje kako je potrebno od najranijeg djetinjstva krenuti s određenim obrazovanjem u svrhu što boljeg razvoja djece, ovisno o njihovim sposobnostima. S obzirom da je riječ o prvim koracima učenja, ističe se uloga slikovnice i igre u odgojno-obrazovnom procesu, te potreba učenja o vlastitim pravima od strane djece kako bi se odgojno-obrazovni proces u prvim godinama ljudskog života mogao provesti na najbolji mogući način u svrhu razvoja čovjeka kao jedinstvene osobe spremne na međukulturni dijalog. Rad treba pokazati kako su upravo slikovnica i igra jedni od najboljih načina odgoja i obrazovanja djeteta, upravo zbog činjenice da njima nije prvotna svrha učenje, nego zabava, što potiče djecu na njihovu uporabu. Provedeno je istraživanje o organizaciji prostora i rada knjižnica (pred)školskih ustanova u Hrvatskoj kako bi se vidjelo trenutno stanje dostupnog prostora i građe za rad s djecom, te trenutne razine organiziranosti programa, uz mogućnost poboljšanja trenutne situacije u korist djetetova odgoja i obrazovanja.

¹ IFLA. Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2008, str. 8.

2. Malenim koracima do znanja

Proučavajući razvoj čovjeka od začeca, pa sve do smrti, uočilo se kako su djeca ta koja najbrže uče. Uz to, postoje znanja koja, ukoliko se ne nauče u prvim godinama života, kasnije se mnogo teže stječu. Od samog rođenja, dijete prvo vježba reflekse, potom razvija sheme, otkriva, počinje se istinski namjerno ponašati, istražuje i na kraju mentalno predočuje. U razdoblju 2-6 godina „dijete može rješavati probleme pomoću predočavanja, umjesto izravnim djelovanjem. Mišljenje je brže, učinkovitije, pokretljivije i više socijalno uklopljeno. Djetetovi početni pokušaji predočavanja pokazuju određena ograničenja kao što su egocentrizam i centracija.“² Nakon 6-e godine dijete počinje logički rješavati probleme i shvaćati različite oblike konzervacije, klasifikacije i odnosnog rasuđivanja, te nakon 12-e godine razvija sposobnost znanstvenog rješavanja problema.

Postoje najrazličitija mjesta na kojima čovjek postaje čovjekom, onom puninom koju doseže zapravo tek na koncu svojega života. Prvo znanje koje dopire do tek rođenoga djeteta je znanje njegovih roditelja i bliskih osoba kojima je okruženo. To se znanje prelijeva u maleni, znatiželjni um svakoga trenutka od dolaska na svijet, a po nekim psiholozima oblikovanje uma počinje i mnogo ranije, u majčinoj utrobi. Zbog toga se posebno preporuča razgovarati s još nerođenim djetetom i puštati mu glazbu koja svojim zvukovima dopire do malenoga uma u razvoju.

Kada je dijete spremno, ili kada roditelji odluče i dobiju tu mogućnost, dijete kreće u jaslice. Potom slijedi vrtić. Neka djeca ostaju kod kuće, te umjesto vrtića pohađaju malu školu. To je prvo obrazovanje koje dijete stekne izvan sigurne okoline obitelji i prijatelja. Možemo se zapitati je li tu, u predškolskom razdoblju, knjižnica uopće važna, te koja je njezina uloga i mogućnost.

Nakon svladavanja određenih sposobnosti, dijete kreće u osnovnu školu. Tamo se već jasnije vidi uloga knjižnica u obrazovanju, jer kao dio programa osnovne škole postoje lektire koje zahtijevaju djetetov rad. Te lektire se nalaze u knjižnicama, koje su najčešće i dio same školske ustanove. To se obrazovanje potom proširuje u srednjoj školi, gdje se naglasak sve više prebacuje na samostalni rad kako bi dijete bilo spremno za buduće obveze koje donosi daljnje školovanje i/ili rad.

² Vasta, R; Haith, M. M; Miller, S.A. Dječja psihologija : moderna znanost. 3. izd. Jastrebarsko Naklada Slap, 2005, str. 256.

Kako bi se dijete moglo što bolje razviti u korist njegova osobnog napretka, a samim time i napretka cijelog društva, knjižnice su se morale prilagoditi odgojno-obrazovnim sustavima čime su postale dio odgojno-obrazovnih ustanova. Uz knjižnice koje djeluju u (pred)školskim odgojno-obrazovnim ustanovama, javljaju se narodne knjižnice koje su počele razvijati posebne odjele za bebe, djecu rane dobi i stariju djecu. One posebnim programima nadopunjuju odgojno-obrazovni sustav, te omogućuju svoj djeci pristup onim djelima koja su potrebna za njihovo školovanje. Ta je uloga posebno bitna u manjim mjestima gdje škole neće moći osigurati svu potrebnu građu za svakog pojedinog učenika. Također su, najčešće, jedini oblik knjižnice dostupan predškolskoj dobi, s obzirom na to da su knjižnice unutar predškolskih ustanova rijetko zastupljene.

2.1. Predškolsko razdoblje odgojno-obrazovnog procesa

Kao što smo već spomenuli, prvi pravi susret djeteta s vanjskim svijetom je u onom trenutku kada se ono dovoljno odvoji od roditelja, kako bi moglo sudjelovati s drugim ljudima u široj zajednici. U Hrvatskoj su ustanove koje oblikuju odgojno-obrazovni proces ovoga razdoblja jaslice i vrtići. Obuhvaćaju „odgoj, obrazovanje i skrb o djeci predškolske dobi, a ostvaruje se programima odgoja, obrazovanja, zdravstvene zaštite, prehrane i socijalne skrbi za djecu od šest mjeseci do polaska u školu.“³ Sami je odgoj uređen *Zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju*, a podijeljen je na razdoblje od šest mjeseci do navršene treće godine, te od treće godine do polaska u osnovnu školu.

Neke jaslice i vrtići posjeduju određeni broj knjižnične građe, međutim, ona je rijetko organizirana u oblik knjižnice. Na istraživanje koje je provedeno i izloženo u kasnijem dijelu rada odazvala su se samo tri vrtića, iz čega možemo zaključiti kako vrtići u Hrvatskoj nemaju organizirane knjižnične odjele. U ovome trenutku, najčešće su gradske i privatne knjižnice te koje organiziraju posebne odjele i usluge za djecu, kako bi nadomjestile nedostatak knjižnica u predškolskim ustanovama.

Neke knjižnice surađuju s dječjim vrtićima kroz organizirane posjete knjižnicama i zajedničke programe.⁴ „U Engleskoj prva narodna knjižnica koja je otvorila posebni dječji

³ Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Odgoj i obrazovanje. // Središnji državni portal. Dostupno na: <https://mzo.gov.hr/odgoj-i-obrazovanje/109> (21.04.2021.)

⁴ Stričević, I.; Čunović, K. Knjižnične usluge za djecu rane dobi i roditelje u Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske Vol. 56 No. 3 (2013), str. 65.

odjel bila je ona u Manchesteru 1862. Djeca su u toj knjižnici imala posebnu čitaonicu u kojoj su nalazila slikovnice i literarna djela namijenjena svojem uzrastu, ali su imala pravo pristupa i u odjel knjižnice u kojem su se nalazila djela općeg karaktera.⁵ Razvoj dječjih odjela u knjižnicama se nastavio u Americi krajem 19. stoljeća te je uključivao aktivnosti kao što su pričanje priča i organizaciju izložbi. Međutim, prva knjižnica koja je imala prostor unutar knjižnice namijenjen djeci je izgrađena tek 1895. godine, a sami se prostor želio približiti djeci različitim dekoracijama i likovima iz dječje literature. Hrvatska je kasnila 55 godina, te je prva dječja knjižnica u Novinarskom domu u Zagrebu otvorena tek 1950. godine. To je utjecalo i na ostale knjižnice na području Hrvatske koje su počele otvarati dječje odjele. Na samom je početku upis bio ograničen količinom građe koju je knjižnica posjedovala, te se postepeno otvorio kako su se knjižnice širile i povećavale dječje odjele.⁶ U tom prvom vremenu otvaranja dječjih odjela, njihove su se usluge odnosile samo na djecu koja znaju čitati. „No, pod utjecajem znanstvenih spoznaja o važnosti predškolskog razdoblja i odgovarajućih poticaja za cjelokupni kasniji razvoj djeteta, te iskustva iz zemalja razvijenog knjižničarstva za djecu, sedamdesetih godina prošlog stoljeća postupno se u hrvatske dječje knjižnice uključuju i djeca predškolske dobi, starija od tri godine.“⁷ 1976. se u Knjižnici Medveščak u Zagrebu otvorila prva prava igraonica koja je omogućavala posuđivanje igračaka za svu djecu stariju od tri godine. 2001.-2003. godine u hrvatskim narodnim knjižnicama je provedeno istraživanje koje je pokazalo kako su usluge za djecu mlađu od 3 godine dostupne u samo 5,6% knjižnica na području Hrvatske. Knjižnica koja se najviše ističe u povijesti hrvatskih knjižnica s uslugama za djecu rane dobi jest Knjižnica Medveščak u Zagrebu koja je pokrenula program igraonica za bebe.⁸

Budući da je zdravstvena i psihološka praksa ustanovila kako se dijete razvija mnogo ranije negoli se to prvotno mislilo, IFLA-ine *Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi* ističu kako je dostupnost knjižničnih usluga za bebe i djecu rane dobi od iznimne važnosti. Razlog tome jest utjecaj pričanja, pjevanja i čitanja na usvajanje govora i jezika.⁹ Mnoge svjetske knjižnice surađuju s domovima zdravlja na način da se unutar domova zdravlja oglašavaju programi koje knjižnice provode. Cilj upoznavanje djeteta s knjigom jest razvoj govornih sposobnosti, mašte, sposobnosti pisanja, čitanja i temelj za buduću

⁵ Stipčević, A. Povijest knjiga. Drugo prošireno i dopunjeno izd. Zagreb : Matica Hrvatska, 2006, str. 645.

⁶ Pavičić, J.; Vrana, R. Online sadržaji i usluge namijenjeni djeci na internetskim stranicama dječjih knjižnica u Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske Vol. 62 No. 1 (2019), str. 109-110.

⁷ Stričević, I.; Čunović, K. Knjižnične usluge za djecu rane dobi i roditelje u Hrvatskoj, str. 49.

⁸ ibidem, str. 49-50.

⁹ IFLA. Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi, str. 11.

motivaciju za čitanje. „Upravo je rana dob vrijeme najintenzivnijeg razvoja djeteta, vrijeme u kojem se ono što je propušteno teško ili nikako kasnije nadoknađuje. To se odnosi na sve vidove djetetova razvoja, od spoznajnog do socijalnog i emocionalnog.“¹⁰ Istraživanjima se ustvrdilo kako djeca kojima se čita i s kojima se razgovara imaju razvijenija područja mozga odgovorna za čitateljske i govorne sposobnosti, u odnosu na onu djecu s kojima se ne radi.

U Americi su knjižnične usluge za djecu predškolske dobi iznimno razvijene, a pedijatri ih potiču. Te usluge nisu namijenjene samo djeci, nego se odnose i na roditelje, a organizirane su u obliku seminara, radionica i druženja. „One podržavaju prvi nacionalni obrazovni cilj koji kaže: „Sva djeca u Americi će do 2000. započeti školovanje spremna za učenje.“ Knjižničari objašnjavaju roditeljima: „Zašto je važno od samoga početka čitati naglas?“, „Što čitati?“, „Kako čitati?“. U knjižnici provode i pokazno čitanje naglas i promocije programa za djecu.“¹¹ Mnoge programe smišljaju knjižničari koji su osim knjižničarstva diplomirali na još nekom studiju, što im olakšava kreativnost i inovativnost u razvoju novih programa. Knjižnice u Americi provode i po nekoliko različitih programa tjedno. Cilj tih programa jest osposobiti dijete za svladavanje zahtjeva koje donosi školski sustav. Njima se povećava raspon stvari koje dijete može imenovati, o kojima može pričati, te koje može razumjeti tijekom čitanja. Dijete također uči razlikovati različite zvukove, što im pomaže prilikom učenja samostalnog čitanja. „Dokaz da se knjižnične usluge za bebe i njihove roditelje razvijaju i sve više ulaze u redovne knjižnične programe je podatak da čak 38 knjižnica (62,3 posto) planira uz postojeće uvesti neku novu knjižničnu uslugu za bebe koje do sada nisu provodili.“¹² U aktivnosti koje pomažu razvoju djetetovih verbalnih i misaonih sposobnosti je potrebno uključiti i roditelje, ponajprije jer je to za dijete sigurno okruženje u kojemu se može osjećati ugodno i opušteno, a potom jer roditelji mogu najbolje prepoznati djetetove mogućnosti¹³ i takve aktivnosti učiniti uobičajenim dijelom obiteljske svakodnevice.

Osim različitih programa koji se odvijaju unutar knjižnica, one također moraju osigurati kvalitetnu građu koja je primjerena uzrastu pojedinog djeteta. Dobro je uputiti roditelje u knjige koje su prikladne za dob pojedinog djeteta, te ih savjetovati o priručnicima. Također je poželjno naglasiti roditelju kako je dobro razgovarati s djetetom o knjizi kako bi ju ono bolje razumjelo. „Prednost se daje tekstovima sa stihovima, posebno za programe za

¹⁰ Stričević, I.; Čunović, K. Knjižnične usluge za djecu rane dobi i roditelje u Hrvatskoj, str. 51.

¹¹ Stoykova, D. Najbolja knjižnična praksa za prve korake u kompetenciji čitanja. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske Vol. 56 No. 4 (2013), str. 265.

¹² Stričević, I.; Čunović, K. Knjižnične usluge za djecu rane dobi i roditelje u Hrvatskoj, str. 59.

¹³ Stoykova, D. Najbolja knjižnična praksa za prve korake u kompetenciji čitanja, str. 266.

malu djecu. Također je zapaženo da dječju pažnju privlače dobri stihovi kombinirani s radnjom. Knjižničari su zapazili i važnost još jednoga vitalnog pomagala - ponavljanja. Počeli su tražiti stihove koji se ponavljaju.“¹⁴ Ova vrsta književnosti se naziva dječja poezija. „Dječja je poezija sve svoje bitne značajke razvila za višestoljetnog trajanja tzv. pučke ili usmene dječje poezije što su je stvorili odrasli za djecu u izravnom i tijesnom dodiru s djecom. Te pjesme (nursery rhymes, malešnice) prate dijete od kolijevke i prvih koraka do kraja djetinjstva. One su obično kratke, vezane za svakodnevni dječji život (uspavljivanje, svi oblici igre, upoznavanje okoline i prirode, dječje potrebe i želje), funkcionalne, u doživljaju usmjerene na istovremenu uzbuđenost više osjetila, vrlo često nonsensne.“¹⁵ Bitno obilježje dječje poezije jest osjetilnost, neosjetilnost i višeosjetilnost. Ona sa sobom uvijek nosi neku funkciju kao što su uspavljivanje, praćenje, oponašanje, izražavanje osjećaja, sudjelovanje u igri i slično. Obično je kratka, vedra i vesela s efektnim izrazima i iznenađenjima. „Dječja poezija nije poučna poezija. Poezija uopće pa i dječja, apelira na iskustvo, na fulminantan, trenutačan, koncentriran, intuitivan udar koji uzbuđuje, otkriva bit vlastitog otkrivanja sebe i svijeta, donosi radost otkrića kao i zadovoljstvo i smirenje nakon otkrića.“¹⁶ Cilj dječje poezije je „da probudi u djetetu proces koji uspostavlja aktivan odnos djeteta prema svijetu što ga okružuje, da rasprostire pred njim slike koje ga privlače i ustalasa ritmove u koje se uključuje, da mu omogući identifikaciju i sve moguće veze između sebe i drugih.“¹⁷ Najučinkovitija je kod mlađe djece, otprilike do devete godine života. U Hrvatskoj su se mnogi oblici dječje poezije izdali u obliku slikovnica, koje svojim slikovnim izričajem dodatno stimuliraju djetetov mozak i privlače pozornost. Primjeri takve obrade su *Ježeva kućica* Branka Ćopića, *Brojamica* Mihaele Veline i Tomislava Torjanca, *Divlja Simfonija* Dan Browna, *Grga Čvarak* i *Gusjenica Zelenica* Ratka Zvrka, te mnoge druge.

Iz ovoga možemo vidjeti kako upravo rad s djecom najviše pomaže učenju o njihovim potrebama i sposobnostima. Time djeci možemo olakšati učenje i usvajanje novih vještina, a u isto vrijeme omogućujemo pretvaranje učenja u najobičniju dječju igru. Igru kojom djeca najbolje uče. Na taj način knjižnica postaje ugodno mjesto u kojemu je dijete opušteno i osjeća se sigurno. To tvori dobar temelj za budućeg čitatelja. Njemačke su knjižnice uvidjele

¹⁴ Stoykova, D. Najbolja knjižnična praksa za prve korake u kompetenciji čitanja, str. 267.

¹⁵ Crnković, M.; Težak, D. Povijest hrvatske dječje književnosti : od početka do 1995. godine. Zagreb : Znanje, 2002, str. 17.

¹⁶ ibidem, str. 19.

¹⁷ ibidem, str. 19-20.

tu dobrobit, te su uvele zajednički plan prema kojemu djeca u sklopu vrtića posjećuju knjižnice, a svrha samog posjeta je uživanje.¹⁸

Razvijanje osobne kreativnosti i novih interesa uz zadovoljavanje potreba djece i mladih ističe se u *IFLA-inim smjernicama za narodne knjižnice* kao jedna od važnih sastavnica djelatnosti školske knjižnice.¹⁹ U današnje vrijeme djeca sve ranije počinju koristiti mogućnosti tehnologije i mobilne uređaje. Samim time djeca su izložena Internetu mnogo prije onog trenutka kada postanu svjesna opasnosti koje Internet sa sobom može donijeti. Upravo bi u tome knjižnica mogla i trebala pomoći roditeljima. Ona ima mogućnost, na svojim web stranicama osigurati dio namijenjen djeci, koji bi trebao sadržavati katalog knjiga za djecu, pouzdane internetske izvore namijenjene djeci, stranice za obrazovanje putem interneta i e-knjige. Ukoliko knjižnica posjeduje mogućnost, mogla bi napraviti i različite kvizove i jednostavnije igre koje bi djeci bile zanimljive, a poučne, kao što je *Memory*, učenje prepoznavanje brojeve, riječi i predmeta na slikama ili povezivanje zvučnog zapisa sa slikom. Te bi se platforme mogle otvoriti za međusobnu komunikaciju korisnika i knjižničara. Takva bi organizacija bila posebno poželjna u današnje vrijeme kada se knjižničari sve više suočavaju sa smanjenim interesom za čitanjem fizičkih knjiga. Osim za predškolsku dob, takve bi se stranice trebale razvijati i za dob djece u osnovnim i srednjim školama, s njima prikladnim sadržajima. Takve bi stranice trebale biti atraktivne, trebale bi uključivati prikladan sadržaj za pojedinu dob, te bi trebale biti razvijene na takav način da su djeci odmah razumljive informacije koje su im ponuđene.²⁰

2.2. Osnovnoškolsko i srednjoškolsko razdoblje odgojno-obrazovnog procesa

Jedno od temeljnih prava svakog djeteta jest pravo na obrazovanje, koje je uređeno člancima 28. i 29. u *Konvenciji o pravima djeteta*. Ta prava uključuju jednake mogućnosti za svu djecu, te zahtijevaju osiguranje besplatnog osnovnog obrazovanja, poticanje različitih oblika srednjoškolskog obrazovanja, te osiguravanje različitog oblika visokoškolskog obrazovanja ovisno o sposobnostima pojedinca. Također se navodi kako djecu treba usmjeravati prema punom razvoju njihovih osobnosti i sposobnosti, poštivanju

¹⁸ Stoykova, D. Najbolja knjižnična praksa za prve korake u kompetenciji čitanja, str. 269.

¹⁹ Pavičić, J.; Vrana, R. Online sadržaji i usluge namijenjeni djeci na internetskim stranicama dječjih knjižnica u Hrvatskoj, str. 105.

²⁰ ibidem, str. 113.

ljudskih prava i temeljnih sloboda, poštivanju različitosti, pripremi za odgovoran život i zaštiti okoliša.²¹ Uz to, svaka država djeci treba osigurati pravo na slobodno izražavanje vlastitog mišljenja koje se uvažava ovisno o dobi i zrelosti djeteta, a sloboda izražavanja „mora, neovisno o granicama, uključivati slobodu traženja, primanja i širenja obavijesti i ideja svake vrste, usmeno ili pismeno, tiskom ili umjetničkim oblikovanjem ili kojim drugim sredstvom prema izboru djeteta.“²² Sloboda na koju djeca imaju pravo uključuje i vjersku slobodu, slobodu udruživanja i mirnog okupljanja, te slobodu na privatni život. Djeci se po Članku 17. *Konvencije* mora osigurati pristup „obavijestima i materijalima iz različitih nacionalnih i međunarodnih izvora, osobito onih koji teže promicanju društvene, duhovne i moralne dobrobiti djeteta, kao i njegova tjelesnoga i duševnog zdravlja.“²³ Prava uključuju i pravo na odmor, slobodno vrijeme i igru. *Konvencija* također osigurava jednaka prava za djecu s teškoćama u duševnom ili tjelesnom razvoju, djecu manjina (etnički, vjerski, jezično ili starosjedilački). Ta su prava ograničena samo istim pravom druge osobe, zaštitom državne sigurnosti, javnog reda, zdravlja ili morala. U većini slučajeva, nakon navršene šeste ili sedme godine života, dijete kreće u osnovnu školu. Ako to nije učinilo prije, sada će se po prvi puta susresti s knjižnicom. Upravo je školska knjižnica ta koja svojim radom i djelovanjem može pomoći u ostvarivanju spomenutih prava *Konvencije* osiguravajući svakom djetetu pristup informacijama na njima razumljiv način i poučavajući o pravima drugih kako bi se razvila ravnopravna međukulturalna komunikacija. Takvu zadaću možemo uočiti i u *IFLA-inim smjernicama za školske knjižnice* koje iznose da je školska knjižnica „fizički i digitalni prostor škole namijenjen za učenje, gdje su čitanje, istraživanje, razmišljanje, mašta i kreativnost od središnje važnosti učenicima na njihovom putu od informacija do znanja, te od ključne važnosti za njihov osobni, društveni i kulturni razvoj.“²⁴ Cilj školske knjižnice je postići „stvaranje informacijski pismenih učenika koji su odgovorni i svjesni članovi društva.“²⁵

„Školske su knjižnice u samom korijenu u dva sustava: knjižničarskom i još važnije, odgojno-obrazovnom. I jedan i drugi sustav svoju uspješnost duguju velikim dijelom školskoj knjižnici. U knjižničarskom sustavu izuzetno je bitno kvalitetno postaviti školsku knjižnicu u svim njenim slojevima jer korisnik s kojim će se baviti sve kasnije knjižnice, bit

²¹ Unicef. Konvencija o pravima djeteta, čl. 28-29. Dostupno na: https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf (24.02.2021.)

²² ibidem, čl. 13.

²³ ibidem, čl. 17.

²⁴ IFLA. IFLA-ine smjernice za školske knjižnice. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2016, str. 19.

²⁵ ibidem, str. 10.

će odgojen ili neodgojen, motiviran za daljnje učenje ili ne, osposobljen za upotrebu informacija ili ne i naučen kako učiti ili ne. Za sve buduće knjižnice taj posao oko oblikovanja osobe korisnika, kakav bi on trebao biti, prvenstveno za njegovu osobnu korist, realizirat će i realizira već godinama školska knjižnica.²⁶ Kako bi se to moglo ostvariti, školska knjižnica mora posjedovati odgovarajući prostor i opremu, te dovoljan broj odgovarajuće knjižnične građe. Tako hrvatski *Standard za školske knjižnice* govori o tome kako prostor knjižnice treba biti u središtu zgrade na mjestu koje je zaštićeno od uvjeta koji bi mogli naštetiti dugoročnom čuvanju knjižnične građe. Taj prostor mora biti i dobro osvijetljen kako bi korisnici mogli u potpunosti iskoristiti sve mogućnosti knjižničnog prostora, te mora sadržavati električne, telefonske i mrežne instalacije. Osim za smještaj građe. Prostor mora zadovoljavati potrebe korisnika, te treba omogućiti pojedinačni rad, rad u skupinama, rad većih skupina, pristup računalu i mreži, te dovoljno prostora za rad stručnih osoba i moguće održavanje izložbi. Sama veličina prostora ovisi o broju učenika, te se tome treba prilagoditi kako knjižnična građa ne bi zauzela čitav prostor školske knjižnice.²⁷

Školska se knjižnica također treba prilagoditi vremenu u kojemu djeluje. Znanje koje je prije svega nekoliko desetaka godina bilo dovoljno, više nije niti približno onoj količini i vrsti znanja koja je potrebna u današnje vrijeme. Kako bi učenici mogli savladati nova znanja koja će im biti potrebna u budućem životu, potrebno je promijeniti i sami pristup učenju. Više nije dovoljno zapamtiti nekoliko podataka kako bi se položili ispiti, nego se od učenika traži povezivanje nekoliko različitih područja. Učenje treba postati dinamično, te je cilj učenja znati odabrati potrebne informacije, primijeniti ih i povezivati s informacijama iz raznih drugih područja. Učenici sve više uče preko istraživanja, projekata i uspoređivanja dvaju ili više predmeta. U tome školska knjižnica doprinosi osiguravanjem potrebne knjižnične građe, osiguravanjem pristupa mreži i prostorom u kojem će učenici moći učiti u grupama ili samostalno. Knjižničar treba biti prisutan kako bi mogao pomoći učenicima u dolasku do pravih informacija i kvalitetnih izvora, pogotovo onim najmlađima koji tek kreću u učenje o tome kako se uči. Više nema onih koji samo sjede za tekstom i čitaju. To više nije dovoljno. Mnogi će profesori zahtijevati određeno znanje od učenika, koje neće biti dio nastave, a knjižničar je taj kome bi se učenici trebali moći obratiti za pomoć oko učenja.

²⁶ Kovačević, D. Školski knjižničar. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 2012, str. 18.

²⁷ Standard za školske knjižnice, Narodne novine, broj 34/00, čl. 19-21. Dostupno na: <http://www.propisi.hr/print.php?id=6052> (24.02.2021.)

Kako bi se rad školskog knjižničara mogao realizirati na najbolji i najučinkovitiji način, poželjno bi bilo uvesti njegov rad u nastavni plan i program rada. Svaka bi školska knjižnica trebala izraditi viziju i strategiju svojeg djelovanja koji će biti prihvaćeni od ostalih zaposlenike odgojno-obrazovne ustanove s ciljem unaprjeđenja odgojno-obrazovnog procesa. Sve dok se ne uredi način rada knjižničara, malo toga se može postići iz dobrovoljne suradnje s učiteljima i nastavnicima. To ne znači da suradnja nije poželjna, naprotiv, suradnja je prijeko potrebna, ali se mora urediti pravilnikom kako bi se knjižničaru moglo osigurati dovoljno vremena za provođenje informacijskog obrazovanja, pogotovo kod učenika viših razreda srednje škole od kojih će se na budućem studiju zahtijevati samostalno istraživanje i rad. Kako bi se osiguralo što bolje usmjeravanje učenika u pretraživanju informacija, knjižničar mora dobro poznavati sadržaj pojedinih predmeta. Time će učenicima omogućiti u provedbi informacijskog obrazovanja korelaciju s drugim predmetima, te će učenicima to znanje biti korisno i već od prije barem djelomično poznato.²⁸ Cilj tog novog načina učenja nije samo stjecanje znanja, nego i stvaranje novih ideja, odnosno razvoj znanosti koje poznajemo.

Usprkos potrebi za obrazovanjem, djeca također kroz proces učenja postaju odraslim čovjekom. Uz znanje, potrebno im je omogućiti razvoj njihovog duhovnog svijeta. Potrebno im je pokazati vrijednosti, kao što su „ljubav, kreativnost, empatija, otvorenost, smisao, mudrost, moralnost, sloboda, odgovornost, prihvaćanje i dr.“²⁹ Moral postaje bitan element obrazovanja koji odgaja čovjeka kako bi on mogao postati čovjekom u punom smislu te riječi. Tek će se usvajanjem ispravnog odgoja moći unaprijediti svijet budućnosti koji tek ima doći. Duhovnost treba postati dio odgoja kako bi se u potpunosti mogla ostvariti osobnost svakog pojedinca. „Duh u čovjeku prepoznajemo po slobodi od prostora i vremena, po transcendentnosti, kreativnosti, moralnosti, intuitivnosti, sposobnosti za preobražaj, po autorefleksivnosti, spoznaji cjeline, biti, po mudrosti. Nadalje, duh je svijest i samosvijest, duh nas osposobljava za znanstvena istraživanja, za kulturu, socijalnu dimenziju, za ljubav, sućut, razumijevanje, za odgovornost, za vjeru u Boga.“³⁰ Odgajanje je dugotrajni proces koji oblikuje osobu do njezine punine. Njime se pojedinac usmjerava i preobražava u čovjeka koji tek treba postati. Obrazovanje ne smije prevladati odgoj pojedinca, nego se oni trebaju međusobno upotpunjavati, iako to često nije slučaj. Usprkos tome, oboje su prijeko potrebni

²⁸ Kovačević, D. Školski knjižničar, str. 33.

²⁹ Kolar Billege, M.; Amabilis Jurić, K. s. Duhovni aspekt kao komponenta ocjelovljenja odgoja i obrazovanja. // Napredak : Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju Vol. 158 No. 3 (2017), str. 293.

³⁰ ibidem, str. 295.

za budući samostalni život svakog pojedinog čovjeka. Čovjek, odgojem, a ne samo znanjem, postaje čovjekom u pravom smislu. Odgojem prelazi, kako piše Nietzsche, preko stadija deve i lava u stadij djeteta. A dijete najbolje uči kroz igru.

Knjižničari su potrebni školskom sustavu, jer često učitelji i profesori nisu dovoljni. Oni ne mogu samostalno svakom djetetu pružiti dovoljno informacija o stvarima koje dijete želi naučiti. Djetetu je potreban i poticaj kojeg ne može dobiti na nastavi. Knjižničar je taj kojem se ono može obratiti za savjet o dubinskom proučavanju pojedinih predmeta i njihovom međutjecaju, ali to se može ostvariti samo ako će se dijete osjećati sigurno u prostoru knjižnice. Zato je zadaća knjižničara pozvati svakog učenika u prostor knjižnice i upoznati ga sa svime onime što mu knjižnica može pružati, sve od materijalne građe, pa do jednostavnog savjetovanja ili razgovora s knjižničarom samim. Najbolji način na koji dijete može naučiti samostalno pretraživati potrebne mu informacije je uz pomoć knjižničara, budući da se one potrebne informacije nalaze unutar knjižnice.

Knjižničari, osim s učenicima, trebaju raditi i s njihovim roditeljima. Oni mogu pomoći roditeljima u prepoznavanju i razumijevanju potrebe svakog pojedinog djeteta. Samo u suradnji s roditeljima mogu u potpunosti ostvariti nastojanje „u poticanju čitanja i razvijanju čitalačke pismenosti, u poticanju i razvijanju informacijske i kulturološke pismenosti i pratećih vještina, koje u području kulturne i javne djelatnosti u potpunosti omogućuju odgojno i obrazovno djelovanje sa svrhom razvoja vještina učenja i opće kulture.“³¹ Također, u skladu s mogućnostima roditelja, knjižničar može djeci predložiti izvore na različitim medijima, ali i roditeljima kako bi mogli razumjeti potrebe djece u određenoj dobi. Ukoliko djeca imaju teškoće s učenjem, knjižničar može biti taj koji savjetuje roditelje o različitim načinima učenja i programima koji bi olakšali napredak njihove djece od samog početka školskog obrazovanja. Uz suradnju roditelja, knjižničar može organizirati i različite aktivnosti za učenike, kao što su druženja u slobodno vrijeme, igranje društvenih igara, posjete knjižnicama i muzejima i slično. Uz suradnju s roditeljima, knjižničar također treba surađivati i s vanjskim ustanovama. Tako može istraživati nove tehnološke mogućnosti za rekreativno čitanje, učenje i pisanje, promicati ravnopravnost i osiguravati intelektualnu slobodu, sudjelovati u seminarima i programima koji će unaprijediti njegov rad. „Stručnost, marljivost, suzdržanost od procjena, poštenje i ljubaznost su ključne osobine školskog knjižničara koje pomažu u stvaranju povjerenja korisnika prema knjižnici kao prostoru i

³¹ Kovačević, D. Školski knjižničar, str. 114.

osobi koja promiče knjižnične djelatnosti i koja je spremna prilagoditi se i promijeniti u konkretnoj situaciji.“³²

U novije vrijeme, poželjno je da školski knjižničar kreira i održava internetsku stranicu školske knjižnice koja će djeci služiti kao „sigurno polazište u svijet interneta na način da osiguravaju kvalitetan, koristan, ali i zanimljiv sadržaj koji je primjeren djeci i putem kojega mogu na sigurniji način istraživati mogućnosti interneta i učiti kako se snaći u obilju informacija koje se na internetu nude.“³³ Te bi stranice trebale učenicima pružiti pomoć u učenju i rješavanju zadataka koje donose određeni predmeti. Također bi trebale sadržavati dodatni kvalitetan sadržaj za učenike koji žele proširiti svoje znanje. Budući da djeca, kao što smo već spomenuli, najlakše uče kroz igru, poželjno je omogućiti i pristup zabavnom sadržaju poput online igara, kvizova i portala, te dodati i popis poučnih dokumentaraca ili filmova koji su vezani uz školsko gradivo. S obzirom na autorska prava, mnoge lektire još uvijek nisu dostupne u online izdanju, ali bi web stranica školske knjižnice svakako trebala uključivati i poveznicu na portal e-Lektira, kako bi djeca imala slobodan pristup svim onim lektirnim djelima koja su legalno objavljena na web stranicama.

Narodne knjižnice i ovdje stoje kao dopuna školskim knjižnicama. One donose mnoštvo literature koja nije dostupna u školskoj knjižnici, a potrebna je učenicima tijekom procesa obrazovanja. U ovome razdoblju narodna i školska knjižnica postaju ravnopravni partneri koji međusobno surađuju. Njihovo se partnerstvo očituje u ravnopravnoj podjeli zadataka. Dok će školska knjižnica pružiti osnovnu literaturu i osmišljavati različite aktivnosti kako bi djecu privukla u svoj prostor u cilju stvaranja navike čitanja i korištenja knjižnica, narodna će knjižnica osigurati dodatne aktivnosti i proširiti ono znanje za koje se učenik sam opredijeli.

³² Kovačević, D. Školski knjižničar, str. 115-116.

³³ Pavičić, J.; Vrana, R. Online sadržaji i usluge namijenjeni djeci na internetskim stranicama dječjih knjižnica u Hrvatskoj, str. 112-113.

3. Mogućnost učenja pomoću slikovnice i igre

S obzirom na to da se ovaj rad ponajprije bavi ulogom knjižnice u odgoju i obrazovanju djece, kao poseban oblik knjižnične građe namijenjen upravo toj dobnoj skupini se izdvaja slikovnica, dok se kao posebna aktivnost ističe igra. Ova dva često zanemarena oblika poučavanja kod starije djece mogu biti veoma korisna u lakšem svladavanju gradiva zbog njihove jednostavnosti i privlačnosti.

3.1. Slikovnica

„Slikovnica je dječja knjiga *par excellence*. Ona je prva knjiga s kojom se dijete susreće. U dječje ruke dopijeva već u prvoj godini, a zanimanje za nju prestaje negdje u drugom razredu osnovne škole kad djeca mogu samostalno čitati.“³⁴ Ona u jednom obuhvaća i tekst i slike. Čini se kao nešto što je namijenjeno samo malenoj djeci, ali može li ona biti korisna i tijekom odgojno-obrazovnog programa unutar škole?

Kod poučavanja djece slikovnica ima prednost jer njezin likovni jezik dopire do djeteta bez da ga ono uči, dok sporazumijevanje riječima ono mora tek usvojiti. Za razliku od slikovnice, dječja priča može pratiti dječji razvoj tek nakon što ona počnu usvajati jezik. Slikovnica, iako su bitne i riječi, ne može postojati bez slika. Ta slika nije samo obična ilustracija teksta, nego je slika koja potiče djecu na razmišljanje i povezivanje. „Slikovnica je u načelu kratka, tematski može biti vrlo raznolika, a po doživljaju i namjeni je umjetnička ili poučna. Poučne ili informativne slikovnice pomažu djeci u upoznavanju okoline, životinjskog ili biljnog svijeta, različitih ljudskih djelatnosti, svega onoga što se obuhvaća predmetom upoznavanja prirode i društva, a mogu uvoditi i u pojedine predmete, kao što je matematika, kemija, vjeronauk i sl. Umjetnička slikovnica teži doživljaju svijeta, uspostavljanju unutarnjeg odnosa između čitatelja - gledatelja i svijeta, baš kao priča, pjesma ili koje drugo književno djelo.“³⁵

Učeci iz slikovnica učimo kroz igru. Upravo su zbog toga prvi dječji udžbenici više nalik slikovnicama negoli običnim knjigama. Dobra slikovnica ne opterećuje suvišnim detaljima, te ne onemogućuje razvoj dječje mašte putem različitih asocijacija. „Prve

³⁴ Crnković, M.; Težak, D. Povijest hrvatske dječje književnosti, str. 15.

³⁵ ibidem, str. 16.

pojmovne slikovnice su doista udžbenici iz kojih se uče simboli predmeta i njihovi nazivi. Putem malene stilizirane slike, ilustracije predmeta, likova i pojava djeca se uče apstraktnom razmišljanju, usvajaju simbole kao sažetke ideja, usvajaju koncentrirane predodžbe.³⁶ Ljudi se najviše oblikuju na samom početku svojega života, još dok su tek malena djeca. Zbog toga je važno omogućiti dobru podlogu za buduće učenje u tim najranijim godina života. Upravo su slikovnice te koje mogu dovoljno zaokupiti dječju pažnju kako bi im pružile određene informacije, a da to ne postane teret učenja koji mnogi stariji učenici doživljavaju. Učenje kroz slikovnicu je igranje različitim oblicima i bojama, različitim materijalom i strukturom. Danas mnoge slikovnice imaju reljefne dijelove ili pretince koji se mogu otvoriti. Svaki takav detalj mami dijete da ispita ono što drži u rukama, te da postavlja mnoštvo pitanja.

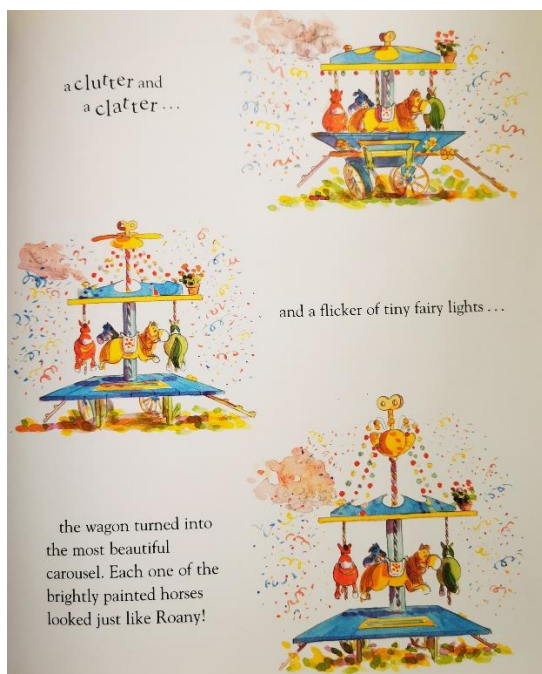

Sl. 1. Velina, M.; Torjanac, T. Brojamica. Zagreb : Mozaik knjiga, 2015

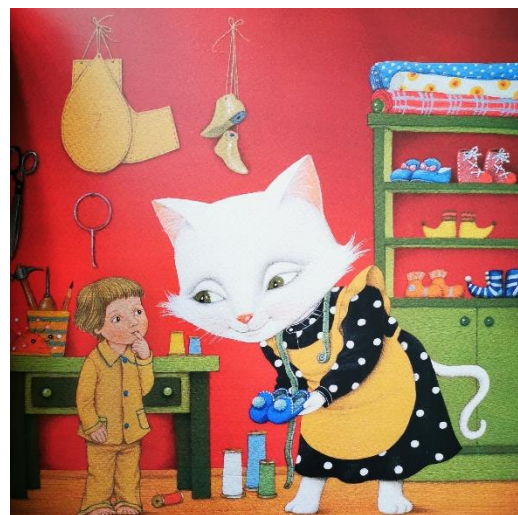
Uzmimo za primjer slikovnicu *Brojamica* autora Mihaele Velina i Tomislava Torjanca u izdanju Mozaik knjige iz 2015. godine. Slikovnica se sastoji od samo 14 stranica, a na svakoj su stranici (osim jedne) po dva stiha. Stihovi se rimuju i time privlače djetetovu pažnju. Slike su kontrastnih boja, te dijete može jasno razlikovati likove koji se na pojedinoj slici nalaze. Svaka stranica pokazuje jedan broj napisan slovima unutar stiha, brojčano iznad slike koja je u pozadini i predmetno prikazuje količinu koju taj broj obuhvaća. Npr. na prvoj je stranici jedan mačak, dok se na drugoj spominje kako taj mačak ima dva oka. Knjiga

³⁶ Javor, R. Kakva je knjiga slikovnica : zbornik. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2000, str. 7.

izgleda privlačno i samim time privlači dijete da ju uzme u ruke, a stihovi su kratki i zvučni te ih djeca mogu s lakoćom slušati i pamtiti. Također, cijela je priča šaljiva te ju se može pročitati i po nekoliko puta za redom, bez da djetetu dosadi, a slike su toliko zanimljive da dijete, ovisno o svojim sposobnostima, može postavljati mnoga pitanja o tome što slika prikazuje pa time vježba svoje izražavanje, razumijevanje i povezivanje, te ovisno o dobi može izmisliti i svoju vlastitu priču povezanu s tim slikama i stihovima. Uz ovu, postoji još mnoštvo najrazličitijih slikovnica koje mogu djecu podučavati najrazličitijim stvarima i razvijati njihove govorne i čitalačke sposobnosti. Kao što, na primjer, *Little Red's summer adventure* Sarah Ferguson može pomoći tijekom učenja engleskog jezika, a *Maca papučarica* Ele Peroci uči djecu o pospremanju i čuvanju obuće.

Sl. 2. Ferguson, S. Little red's summer adventure. London : Simon and Schuster, 2006, str. 28

Sl. 3. Peroci, E. Maca papučarica. Zagreb : Mozaik knjiga, 2020, str. 12.

U razdoblju kada dijete još ne zna čitati, ponekad je učestalo slušanje određenog sadržaja uz prikaz slika dovoljno za njihovo reproduciranje tog istog teksta. Kako bi se to što češće ostvarilo, potreban je aktivan rad roditelja s djetetom. „Novi tipovi knjiga za predškolsku dob izravno računaju na sudjelovanje roditelja. I to ne samo kao čitatelja teksta, nego pretpostavljaju i aktivan rad roditelja s djetetom uz knjigu, s njegovim stvaralačkim

doprinosom kod interpretiranja knjige, s njegovim dijalogom o temama koje knjiga sadržava, ali i o onima, koje sama izaziva.³⁷ Slikovnica dobiva informacijsko-odgojnu, spoznaju, iskustvenu, estetsku i zabavnu funkciju.

Prva slikovnica koja bi se „mogla nazvati igračkom-knjigom, i to zato što na koricama ima kazaljke sata koje se samostalno mogu vrtjeti je *Koliko je sati?* Iz 1942. godine.“³⁸ Marija Jambrišak govori kako takve slikovnice „imadu samo onda pravu vrijednost, ako majka, baka, otac ili tko drugi sjedne uz dijete, pa živim pripovijedanjem mrtvim slikama podaje život; djeca pitaju, odgovaraju, slušaju i gledaju tako zadubljeno, da kod toga zaborave i na jelo i na pilo.“³⁹ Možemo zaključiti kako sama slikovnica nije dovoljna malom djetetu, nego je potrebna izravna aktivnost odrasle osobe koja će uputiti dijete u mogućnosti slikovnice. To osim roditelja, može činiti i knjižničar u radionicama koje su namijenjene djeci.

Na početku osnovnoškolskog obrazovanja slikovnica je uvelike prisutna, ali što je dijete u višem razredu, to i zastupljenost slikovnica opada. Usprkos tome učitelji smatraju kako je slikovnica izvrstan alat za podučavanje djece sa slabijim rezultatima, te djece koja obrazovanje moraju prolaziti u bolničkom okruženju.⁴⁰ Oni uviđaju prednosti učenja preko slikovnica. Tako slikovnice mogu postati veoma koristan alat i za pomoć u obrazovanju starije djece. Slikovne knjige namijenjene starijoj djeci su najčešće u obliku stripova. Tako nakladnik Jesenski i Turk izdaje biblioteku *Za početnike* koja kroz slike pojednostavljuje najrazličitija područja znanosti (ekologija, holokaust, Sartre, Descartes, modernizam, antropologija...) i olakšava učenje onih najbitnijih podataka na jedan zabavan i zanimljiv način, kroz sliku. Ipak, postoji i određen broj slikovnica namijenjen upravo starijoj djeci i odraslima kao što su *Pustinjak* Denisa Peričića i Tomislava Tomića, te *Najružniji čovjek u kraljevstvu* Darka Macana i Dalibora Talajića. Ove slikovnice potiču stariju djecu na razmišljanje o tome što su sve ljudi spremni učiniti kako bi postali dio društva, te kako samo društvo kao takvo funkcionira, te su samim time prikladne za djecu srednjoškolske dobi i one starije. Veliki je problem što mnoge školske knjižnice nemaju dovoljno slikovnica niti financijskih sredstava za njihovu nabavu. Zbog samih ilustracija, cijene slikovnica u odnosu na knjige bez slika su mnogo više, te je potrebno izdvojiti mnogo više financijskih sredstava za kupovinu slikovnica u odnosu na kupovinu iste količine običnih knjiga. Ukoliko školska

³⁷ Javor, R. Kakva je knjiga slikovnica, str. 13-14.

³⁸ ibidem, str. 32.

³⁹ ibidem, str. 35-36.

⁴⁰ ibidem, str. 72.

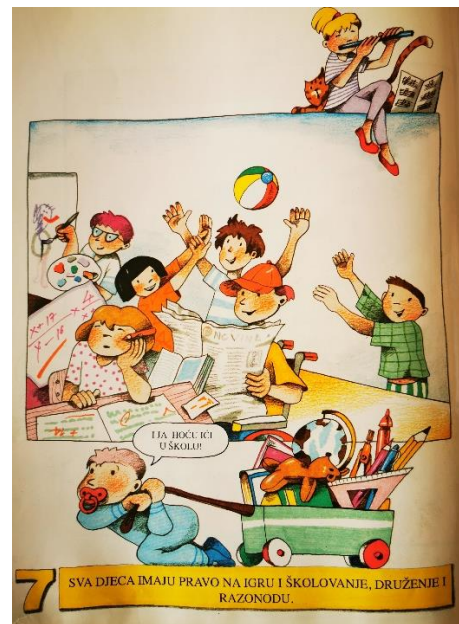
knjižnica nema mogućnost kupovine slikovnica za svoj vlastiti fond, dobro je organizirati posjete gradskim knjižnicama kako bi se djeca mogla upoznati s različitim slikovnicama i knjigama, za koje bez upućivanja od strane knjižničara često ne bi niti saznala.

Kako bi djeca mogla ravnopravno sudjelovati u zajednici, potrebno je osmisliti radionice u kojima će moći naučiti o svojim i tuđim pravima. Poticanje razumijevanja prava svakog čovjeka od malena utječe na kasnije razumijevanje ravnopravnosti i poštivanja različitosti. „Godine 1996. objavljena je slikovnica Dubravke Maleš i Ivanke Stričević *Najljepše je biti dijete - dječja prava* s ilustracijama Svjetlana Junakovića u izdanju Tipexa. Knjiga je izdana u suradnji s UNESCO-ovim programom za Hrvatsku. Ovo je prva slikovnica koja djecu i roditelje upoznaje s dječjim pravima iz *Konvencije o pravima djeteta* i potiče ih na zajedničke aktivnosti i razgovore.“⁴¹ Navedena je slikovnica ilustrirana likovima djece različitih rasa, koji čine jednu ljudsku zajednicu i zajednički sudjeluju u društvu. Prvo što slikovnica poručuje djeci jest da svako dijete ima pravo znati svoja prava i uživati ih bez obzira na rasu, spol, vjeru, jezik, nacionalnost ili društveno porijeklo. Uz pravo na igru, govori i o pravu na školovanje, te pravu na prihvaćanje za one koji imaju posebne potrebe. Uz svaku stranicu koja ilustracijom i tekstom prikazuje izabrano dječje pravo, sljedeća stranica dijete potiče na razmišljanje, odlučivanje i izražavanje vlastitih misli i želja. Osmišljavanje radionice unutar knjižnice na temelju ovakve slikovnice potiče djecu na međusobnu suradnju, ali i izražavanje vlastitih misli u skupini u kojoj će se želje i ideje razlikovati. Takva radionica pomaže naučiti djecu kako je potrebno razumjeti potrebe drugih, podržati ih i pomoći im u onome u čemu im možemo pomoći. To izgrađuje temelj međukulturnog dijaloga i međusobnog razumijevanja.

⁴¹ Javor, R. Kakva je knjiga slikovnica, str. 81.

Sl. 4. Maleš, D.; Stričević, I. Najljepše je biti dijete : dječja prava. Zagreb : Tipex, 1996, str. 1.

Sl. 5. Maleš, D.; Stričević, I. Najljepše je biti dijete : dječja prava. Zagreb : Tipex, 1996, str. 15.

Sl. 6. Maleš, D.; Stričević, I. Najljepše je biti dijete : dječja prava. Zagreb : Tipex, 1996, str. 12.

Prilikom učenja o međusobnim pravima, ne smije se zaboraviti i na vlastita prava i osobnost. Slikovnica Dan Browna *Divlja simfonija* potiče djecu na poštivanje onoga što imaju drugi, ali u isto vrijeme i na razmišljanje o tome što imaju djeca sama. Nakon svake pjesme kojoj je u pozadini ilustracija slijedi jedna poruka. Tako, na primjer, jedna od poruka glasi „Divno je diviti se umijećima drugih, ali ne zaboravi da si i ti nadaren za mnoge posebne stvari.“⁴²

Sl. 7. Brown, D. *Divlja simfonija*. Zagreb : V.B.Z., 2020, str. 6.

Danas se svijet promijenio, te su mnogi predmeti koji su nekada bili popularni postali zastarjeli. Slikovnice se, kada ih usporedimo s mogućnostima nove tehnologije, čine kao dio prošlosti, međutim i one su se promijenile i prilagodile. Slikovnice su postale multimedijalne. Prilagođene su razvoju tehnologije, djeci daju različite zadatke pamćenja, crtanja, slušanja i sl. Danas postoje slikovnice koje putem mobilnih aplikacija otvaraju različite mogućnosti prikazivanja likova u 3-D svijetu, te imaju mogućnost interakcije. Već spomenuta *Divlja simfonija* pomoću mobilne aplikacije pušta skladbe koje prate stihove njezinih pjesama.

⁴² Brown, D. *Divlja simfonija*. Zagreb : V.B.Z., 2020, str. 6.

KUKU Zabavno učenje donosi set interaktivnih knjiga koje su namijenjene učenju, a posebnom olovkom otkrivaju zvučne zapise koji se reproduciraju nakon što olovka prepozna simbol na knjizi. Slikovnice su se zaista prilagodile vremenu, te su i dalje ostale dobar temelj obrazovanja, kako onog izravnog, tako su postale i prvi temelj informatičko-informacijskog opismenjavanja.

3.2. Igra

Prva čovjekova aktivnost na ovome svijetu počinje igrom. Dijete, još u utrobi majke, pomiče rukama i nogama, rita se i cucla palac. Time ono razvija mišiće i pokrete, sprema se za buduće hranjenje i život nakon poroda. Ipak, sve te djelatnosti nisu pokrenute s namjerom prema jačanju organizma i unaprjeđenju sposobnosti. Za nerođeno dijete, to je tek obična igra.

Nakon rođenja, djetetov život i dalje oblikuje igra. Ono počinje puzati u želji da stigne do šarenih oblika koje u svojoj daljini, još uvijek, poprilično nejasno vidi. Ono je radoznalo. Teži za zabavom. Prihvata oblike i prevrće ih istražujući svaki njihov ugao i brazdu. Ako igračka ima zvonce, to prevrtanje pokreće njegov zvuk. Dijete se nasmije. To nije prevrtanje igračke s namjerom da zvono privuče nečiju pozornost, niti da pošalje znak kako je gladno ili žedno. Njegova namjera je znatiželja, a put prema odgovoru na taj upit znatiželje je upravo igra. Dijete uči zabavljajući se.

Za igru postoje različite definicije, ovisno o znanosti iz koje se ona proučava. Stuart Brown za igru kaže kako je ona osnovni biološki nagon, sastavni dio našega zdravlja, kao što su to spavanje i prehrana. Jennie Lindon igru definira kao svaku aktivnost koju dijete bira samo, a posljedica je uživanje i satisfakcija. Sama važnost prisutnosti igre u ljudskome razvoju se može vidjeti iz činjenice da su „rani teoretičari i suvremeni teoretičari fascinirani načinima na koja se djeca igraju, kako djeca uče socijalne interakcije s vršnjacima, kako kreativnost i imaginacija obogaćuju igru, kako djeca uče dijeliti i kako popustiti.“⁴³

Igru obilježavaju neke zajedničke karakteristike, a to su intrinzična motiviranost (nije potaknuta vanjskim poticajima, te nije obvezna), spontanost (sama je sebi svrhom), nosi

⁴³ Klarin, M. Psihologija dječje igre, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2017, str. 5.

pitanja što se može s određenim predmetom ili osobom, nije ozbiljna izvedba aktivnosti i ponašanja, oslobođena je vanjskih pravila, te uključuje aktivni angažman.⁴⁴

Iz ovoga vidimo kako igra zaista nije nešto okovano pravilima, a opet unutar same igre određena pravila postoje. Djeca, prilikom igranja, stvaraju određena pravila i uloge pojedinih igrača koji sudjeluju unutar jedne zamišljene igre. Ona međusobno komuniciraju, prihvaćaju donesena pravila i zajednički djeluju do realizacije igre. Uzmimo za primjer igru skrivača. Opće prihvaćena pravila su da jedna osoba skloni pogled, ostali se sakriju, te čekaju da ih osoba koja je sklonila pogled pronađe. To su temelji. Uz njih, djeca sama određuju način na koji će osoba skloniti pogled. Možda će imati povez, možda će se okrenuti prema zidu ili deblu, možda će rukom prekriti oči, a možda će samo zažmiriti. Može jedna osoba biti nadzornik koji će promatrati i ustanoviti je li osoba postupila prema pravilima, odnosno da nije varala. Također će se unaprijed dogovoriti koliko će druga djeca imati vremena za skrivanje, te način na koji će biti obaviještena o isteku toga vremena. Ono može biti glasno brojanje, ili tiho brojanje s glasnim završetkom, a može biti i neki drugačiji način obavijesti, ovisno o unaprijed ustanovljenom dogovoru. Oni koji se skrivaju će imati obvezu poštivati granice teritorija, odnosno područja na kojem se igra održava. Ono može biti tek jedno dvorište, a može biti i cijelo naselje. Također se uspostavlja dogovor je li dovoljno samo izviknuti nečije ime kada je ta osoba pronađena, ili je potrebno učiniti neku dodatnu aktivnost, kao što je povratak na početno mjesto i izvikivanje imena pronađene osobe, prilikom čega se i ona sama može spasiti od pronalaska ako prva stigne do cilja, ili osoba koja traži mora pronađenu osobu dotaknuti ili uloviti. Također se može javiti i varijacija u kojoj pronađene osobe pomažu tragaču pronaći ostale. Iz ovoga primjera možemo vidjeti kako, naizgled najobičnija igra skrivača, može imati najrazličitije varijacije. Te varijacije ovise o dogovoru unutar skupine igrača. Tada uviđamo kako ta igra više nije samo obična igra bez ikakve poučnosti. Djeca prilikom igranja uče poštivati pravila, te u nekim varijacijama uče i kako postoji osoba koja će poštivanje tih pravila nadzirati i sankcionirati. Oni uče zajedno donositi odluke i raspravom se usuglasiti oko izabranog načina igranja. Kasnije, to znanje primjenjuju na društveni život u odrasloj dobi. Razumiju funkcioniranje upravljanja i donošenja odluka, od onih uloga unutar obitelji, pa sve do takvih uloga koje se odnose na cijelu državu ili svjetsku zajednicu. Dijete to nije učilo sa svrhom, ali je njegovo razumijevanje tih djelatnosti mnogo dublje negoli prilikom učenja takvih djelatnosti s bijelog komada papira iz nekog udžbenika.

⁴⁴ Klarin, M. Psihologija dječje igre, str. 6.

Igre možemo podijeliti na nekoliko vrsta. Podjela s obzirom na sudjelovanje pojedinca igre dijeli na promatranje, samostalnu igru, usporednu igru, povezujuću, te suradničku igru. Uz tu podjelu, igre također možemo podijeliti prema samoj vrsti igre, odnosno na fizičke igre, igre pretvaranja, jezične igre, igre s pravilima i kreativne igre.

Tablica 1. Vrste igre prema sudjelovanju⁴⁵

Promatranje	Dijete promatra druge kako se igraju, a da se pri tome ne uključuje u igru.
Samostalna	U takvoj igri dijete je koncentrirano na aktivnost, ali ne primjećuje prisutnost druge djece. Dijete istražuje svijet tako što promatra, sluša, zveckaa...
Usporedna	Dijete se igra pokraj druge djece, ali bez potrebe za suradnjom i druženjem.
Povezujuća	Dijete se igra s drugom djecom, ali bez zajedničkog cilja.
Suradnička	Podrazumijeva suradnju tijekom zajedničke aktivnosti. Djeca postavljaju ciljeve, prilagođavaju pravila i aktivnosti te se ponašaju kao skupina.

Ovakva podjela igara se može jasno uočiti u vrtićima koje u svojem sklopu sadrže i jasličke skupine. Djeca kreću postepeno kroz faze te podjele, od promatranja, sve do suradničke igre. Cilj vrtića je omogućiti djeci sigurnost prilikom njihova odgoja kako bi mogli napredovati kroz promatranje drugih, preko igranja u njihovoj blizini sve do pravog surađivanja s drugima. Time će ono imati izgrađeni temelj za daljnju komunikaciju i razvoj odnosa u osnovnoj školi. Prilikom upisa u osnovnu školu, bilo bi idealno kada bi dijete već poznavalo osnovna pravila surađivanja s drugima, kao što su iznošenje vlastitih stavova, ali i prihvaćanje ili poštivanje tuđih ukoliko se većina složi s drugima. Time se u ranim razredima mogu realizirati grupne suradnje i zajedničko učenje koje više neće biti samo igra, nego i temelj životnoga obrazovanja.

⁴⁵ Klarin, M. Psihologija dječje igre, str. 17.

Tablica 2. Vrste igre prema djelovanju⁴⁶

Fizičke igre	U ovu skupinu igara spadaju fizičke igre, istraživačke igre, manipulativne igre i konstruktivne igre.
Igre pretvaranja	Ovu skupinu čine igre pretvaranja, dramske igre, igranje uloga, igre fantazije, početno pisanje i računanje, sociodramske igre.
Jezik	Igra je koja uključuje zvuk i riječi. Spontana manipulacija zvukom i riječima u obliku ritma i repetitivnih radnji. Ova skupina igara odnosi se i na šaljive i zabavne priče.
Igre s pravilima	Čak i male bebe mogu igrati s pravilima (na primjer igra skrivača). U igrama s pravilima jezik ima značajnu ulogu (dogovaranje, pregovaranje, samokontrola).
Kreativne igre	Uključuje igre u kojima dijete istražuje i koristi se tijelom i materijalima kako bi nešto učinilo, izrazilo svoje osjećaje, ideje i misli. Djeca uživaju u plesu, crtanju, oblikovanju gline i tijesta.

Ovakva podjela igara nam donosi nešto više podataka o mogućnostima igara, te samim time i o mogućnostima uključivanja igara u program obrazovanja, te rad školskih knjižnica. Fizičke igre možemo veoma lako primijeniti na tjelesni odgoj, te ako ih spojimo s pravilima, dobijemo različite sportove kojima se djeca bave. Knjižničari također mogu uvesti istraživanje unutar knjižničnog prostora, ukoliko je to moguće, te stvoriti različite oblike igara koje će naučiti djecu kako se snalaziti u knjižnici. Može se izgraditi plan „lova na blago“ u kojem bi cilj bio pronaći knjigu na određenu literaturu. Prilikom toga djeca mogu dobiti različite zagonetke koje će ih voditi od police do police kako bi potraga bila zanimljivija, te mogu prikupljati žigove na postajama kao potvrdu da su taj zadatak riješili. Igra je djeci veoma zanimljiva, a može se igrati pojedinačno ili u skupinama, ovisno o mogućnosti knjižnice. Na sličan način je moguće djeci oblikovati program prilikom prelaska iz jedne učionice razredne nastave u više učionica predmetne nastave (npr. *U kutu visokom, nakon hodnika lijevog, čekat će te kugla koja dom je naš mio.*, što može biti zagonetka za učionicu geografije kako bi djeca lakše zapamtila raspored novih prostorija). Knjižničar može po potrebi pomoći u oblikovanju takvih igara i za druge predmete. Takve igre također

⁴⁶ Klarin, M. Psihologija dječje igre, str. 17.

razvijaju motoriku i procjenu odnosa, kao što je to slučaj u igri šibičkanja u kojoj je cilj kutiju šibica se postavlja na rub stola palcem okrenuti na najužu stranicu za najviše bodova, a po mogućnosti i pogoditi čašu koja se nalazi na stolu kako bi se osvojio maksimalan broj bodova.

Igre pretvaranja donose mnogo poučnih stvari u ljudskim odnosima. Često naše škole nemaju posebno vrijeme za dramske skupine ili grupe u kojima bi se djeca mogla učiti izražavati, a sati nastave hrvatskoga jezika često ne uvrštavaju u program suradnju u čitanju dijaloga zbog nedostatka vremena. Knjižničari bi mogli oblikovati skupine u kojima bi se obrađivale lektire, ili njihovi dijelovi na način da djeca sama ožive likove svojom glumom. Na taj bi način mnogo bolje razumjela tekstove, postupke određenih likova i njihove odluke, te bi razvila izražavanje i obogatila svoj izričaj novim riječima, koje bi inače ostale napisane samo na stranicama papira. Uz lektire, na takav se način mogu obraditi i druga zanimljiva i prikladna djela, te se može potaknuti djecu da i sama stvore vlastito djelo ili dijalog na određenu temu. Uz takve govorne igre, djeci je posebno zanimljiva i igra pantomime kojom pokušavaju prikazati određenu stvar ili pojam, te se može primijeniti na prikaz različitih književnih naslova, osjećaja, događaja i sl.

Jezične igre su na neki način već sastavni dio ostalih igara, ali se mogu odvojiti i kao zasebna vrsta igre. Jedna od takvih igara koja je izvediva u knjižničnom prostoru jest i igra „Kaladont“ koja potiče djecu na razmišljanje o riječima i njihovom slovnom sastavu, te ih potiče na brzo prisjećanje najrazličitijih riječi. Također je prikladna i za učenje stranih jezika.⁴⁷

Kreativne igre same po sebi donose mnoštvo mogućnosti. Njima knjižničar može stvoriti pano koji će krasiti školski prostor, a čiji će autori biti djeca. Njima se može potaknuti istraživanje emocija i njihovo predstavljanje. Također se mogu kreirati različite ideje, bile one u potpunosti razumljive ili ne. Takav način igre je iznimno koristan za razvoj dječjeg razmišljanja i shvaćanja, a može se primijeniti i na odraslima. Prilikom mog prošlog studija kada sam bila student filozofije, profesor iz kolegija Metafizika nam je dao zadatak da pokušamo napraviti okrugli trokut, tvrdeći kako je to nemoguće. Usprkos tome, mi se nismo dali tako lako predati, budući da je okrugli trokut zvučao kao nešto zaista ostvarivo. Toliko nas je zainteresirala tema da smo istraživali i različita područja te različite oblike fizičkih poimanja svjetova kako bismo pronašli onaj u kojem je naša zamisao onoga kako bi okrugli

⁴⁷ Šandor, Zlatica. Povratak zaboravljenim igrama. Velika Gorica : GKVG, 2015, str. 28.

trokut trebao izgledati mogla postojati bez kršenja zakona fizike. Možete tek zamisliti što bi takva ideja mogla razviti u umu koji još uvijek dozvoljava mašti da ga vodi uz ono znanje koje je do tada primio.

Igre s pravilima su najjednostavniji oblik igara koji se može ostvariti unutar prostora knjižnice, iako mogu zahtijevati i određena novčana sredstva. Knjižničar tako može nabaviti razne društvene igre koje će potaknuti djecu na razmišljanje, surađivanje s drugima ili uzdizanje iznad njih, proučavanje različitih mogućnosti i donošenje odluka. Uz to, djeca trebaju cijelo vrijeme biti svjesna i toga da nisu jedina u prostoru knjižnice, te da se moraju ponašati prikladno s prostorom u kojemu se nalaze. Uzmimo za primjer društvenu igru *Elder sign*. Ona donosi svijet čudovišta protiv kojega se borimo bacajući kockice. Cilj igre je spriječiti buđenje glavnog čudovišta prikupljajući određen broj simbola. Igrači moraju međusobno surađivati, te svaki od ponuđenih likova ima određene sposobnosti i nedostatke. Samo međusobnom suradnjom i razmišljanjem o mogućnostima, igrači mogu pobijediti igru. Ona ih uči suradnji, proučavanju vlastitih mogućnosti i pomaganju drugima onime čime im možemo pomoći. Takvi odnosi su poželjni i kasnije u životu. Drugi primjer društvene igre je igra *Alchemists*. Njoj je cilj pobijediti druge igrače tako da se dobije najviše postignuća u razvoju alkemije. Igrači prikupljaju različite tvari, miješaju napitke, te donose zaključke. Igra uključuje tablicu koja se ispunjava kako bi se moglo zaključiti o sastavu različitih tvari, ovisno o tome je li dobiveni napitak pozitivan, negativan ili neutralan. Ova igra razvija logično zaključivanje igrača, jer iz jednoga napitka zaključujemo o sastavu svih tvari koje su korištene za taj napitak, te o tvarima koje su s njima u odnosu. Također jača natjecateljski duh i navodi igrače da teže pobjedi. Uz istraživanje napitaka, razvija se i razmišljanje o tome što najviše koristi njihovoj igri, jer otvara mogućnost kupovine predmeta koje donose određene pogodnosti. Uz to, igra poučava da je bitno i vrijeme kada se određena aktivnost čini, jer svatko ima određeni broj aktivnosti po rundi, te ovisno o tome kakve aktivnosti čini utječe na brzinu razvoja svoga lika. Time igrači dobivaju perspektivu o tome koliko vrijeme obavljanja određenih aktivnosti utječe na njihov rezultat, te shvaćaju kako odluke koje donose sa sobom vuku i određene posljedice.

Nova tehnologija je omogućila razvoj računalnih igara i virtualne stvarnosti. Ona donosi posve novo shvaćanje i razumijevanje svijeta koji nas okružuje, te mu otvara jednu dimenziju koja spaja najrazličitije ljude na jednom mjestu. Računalne igre, iako naizgled veoma jednostavne u usporedbi s društvenim stolnim igrama za koje je potrebna ponekad i duža priprema, mogu sadržavati sustave koji su mnogo kompleksniji i zahtijevaju veću

angažiranost igrača. „Igrači uče interpretirati različite znakovne sustave, koji uključuju mape, brojeve, uzorke, mogućnosti oružja, te uče i kako komunicirati preko online pisanja, čitanja i govora preko slušalica s mikrofona sa strancima, te slušaju simbolične zvukove igre koji poboljšavaju njihovo igranje. Ti znakovi i vještine moderne tehnologije postaju nužne za različite karijere, te video igre pospješuju proces učenja.“⁴⁸ Time video igre omogućuju razvoj komunikacije s drugim narodima, koje igrač inače ne bi mogao upoznati u tolikoj mjeri. One razvijaju poštovanje prema drugim nacionalnostima i religijama, prema drugim uvjerenjima. Igrač može uvidjeti kako smo u temelju svi isti, te kako moramo surađivati. Kako bismo došli do cilja i pobijedili igru, nije bitno hoće li nam pomoći savjet nekoga tko je kršćanin ili budist, musliman ili ateist. Bitna je informacija koju dobijemo i način na koji ona utječe na naše ponašanje. Time uviđamo kako od svakoga postoji nešto što možemo naučiti i svatko može naučiti nešto od nas. To nije samo učenje o stalnom donošenju odluka i razmišljanje o mogućnostima likova i njihovih sposobnosti, nego to postaje i učenje o suradnji, učenju od drugih i pomaganju drugima. To je učenje o komunikaciji, koje razvija izričaj i jezik, te učenje o osnovnim životnim potrebama i načinima života drugih kultura. Samo preko bliskog razumijevanja drugoga bića možemo uvidjeti kako ono nije toliko različito od nas. U školskom obrazovanju je gotovo nemoguće ostvariti takvu mogućnost učenja od drugih. Upravo zbog toga knjižničar treba nastojati osposobiti čovjeka da bude čovjekom. Omogućiti djeci da komuniciraju s drugom djecom različitih narodnosti i razvijaju svoje mišljenje u otvorenosti prema različitosti. Računalna oprema je veliki pothvat za školske knjižnice, čija financijska mogućnost ponajprije ovisi o ustanovi u kojoj se nalaze, ali je iznimno vrijedan pothvat kada se vide sve pogodnosti koje ona sa sobom donosi. Ona djeci omogućuje otvaranje vrata prema širem svijetu od onoga koji im je blizak, te otvara najrazličitije mogućnosti učenja i svladavanja gradiva, te razvoja sposobnosti koje niti na jedan drugi način ne bi mogli razviti. Danas je nužno djecu naučiti mogućnostima informatičke tehnologije i informacijskog istraživanja kako bi im olakšali snalaženje u budućnosti i otvorili put prema mogućnosti zaposlenja.

Iz ovoga možemo zaključiti kako igre mogu imati veliki utjecaj na naš razvoj, te kako nas, u svojoj zabavnoj pozadini poučavaju i odnosima u društvu, našim mogućnostima i

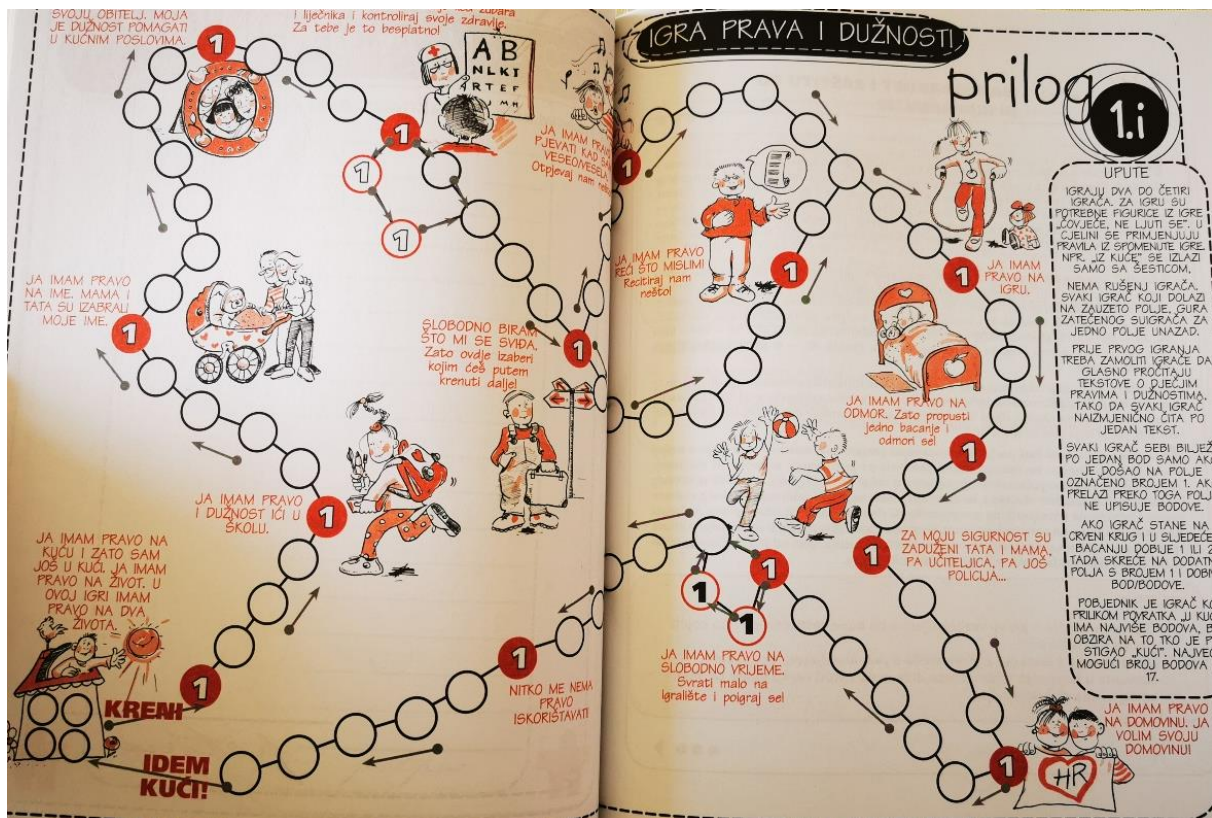
⁴⁸ Sanford, K. Videogames in the Library? What is the World Coming To? // School Libraries Worldwide Vol. 14 No. 2 (2008), str. 85. : „Players learn to interpret multiple sign systems, including maps, numbers, patterns, weapons abilities, and they learn how to communicate through online typing, reading, speaking through headsets to strangers, and listening to symbolic game sounds to help their game play. These cues and modern technological skills are becoming more necessary for various careers, and video games are aiding the learning process.“ - prevedeno od strane autorice diplomskog rada.

posljedicama našeg i tuđeg djelovanja. Ono što naučimo u igri ostaje u nama zapisano na jednoj dubljoj razini i to postaje dio našega bića. To nije znanje koje ćemo zaboraviti nakon nekog vremena, nego postaje dio nas. Igre su u tu ruku iznimno korisne jer omogućuju stjecanje znanja koje postaje dio našega bića. Također smo vidjeli i kako se igre mogu na različite načine uklopiti u rad školske knjižnice, te se time može djeci olakšati učenje onoga što im je potrebno u njihovim školskim danima, ali i u daljoj budućnosti. Igra je način na koji će pojedinac na najjednostavniji način moći zapamtiti i usvojiti one bitne stvari. Upravo zbog toga igru treba iskoristiti. Ona je razumljiva svima, i zdravoj djeci, ali i onima s posebnim potrebama.

Zajedništvo koje igra nosi sa sobom otvara mogućnost učenja o pravima djece i svih ljudi. Knjižnica, kao mjesto izvannastavnih aktivnosti koje su oblikovane igrom, može potaknuti zajedništvo djece različite dobi koja će surađivati poštujući mišljenje i znanje drugih. Djeca igrom mogu stvarati različite predmete ili slike koji mogu postati izložbeni objekti i time pridonijeti uređenju prostora knjižnice. Brigom o knjižnici i pomažući drugim u izradi njihovih predmeta ili slika djeca se uče surađivati i pomagati drugima. Takvim aktivnostima knjižnica osigurava pravo djece na slobodno vrijeme i razonodu, ali to vrijeme nije uzaludno potrošeno, nego je ono smisljeno i u svrhu pravog odmora bez dosade. Knjiga *Mi poznajemo i živimo svoja prava* koju su priredile Dubravka Maleš i Ivanka Stričević donosi mnoštvo različitih primjera kojima se djecu može na zanimljiv način poučiti o njihovim pravima, ali i pravim svih drugih pripadnika ovoga svijeta. Ona je osmišljena kao poticaj na igru kako bi djeca lakše razumjela sadržaje pojedinih prava. Primjer jednog takvog sata jest određeni oblik igre *Memory* u kojoj jedna skupina djece dobije kartice s primjerima kršenja prava, a druga dobiva članke konvencije. „Aktivnost započinje tako da učenici prve grupe trebaju odabrati jednu karticu i pročitati primjer kršenja prava djeteta. Druga grupa mora pogoditi o kojem se pravu radi, naći karticu s odgovarajućim člankom i dignuti ju u zrak.“⁴⁹ Učenje se nastavlja zadaćom obje grupe da prate u medijima primjere kršenja i poštivanja dječjih prava, te osmisle primjere zaštite istih. Drugi oblik učenja o pravima jest učenje o vlastitim dužnostima, koje se uklapa u radionicu o pravima. Djeca moraju naučiti kako su njihova prava ograničena pravima drugih. Mnoge takve igre zahtijevaju razmišljanje i osmišljavanje novih mogućnosti. Na primjer, razmišljanje o tome kako se može pomoći djeci s posebnim potrebama i što otežava prihvaćanje te djece, koje su karakteristike različitih

⁴⁹ Maleš, D.; Stričević, I. *Mi poznajemo i živimo svoja prava* : Priručnik za odgoj i obrazovanje o pravima djeteta u osnovnoj školi. 2. izd. Zagreb : Školska knjiga, 2003, str. 59

nacionalnosti i na temelju čega je dijete određenu karakteristiku pridodalo toj nacionalnosti. Iako se ovakva aktivnosti na prvi pogled ne čini kao igra, ona u zajednici djece koja međusobno razgovaraju poprima oblik igre i rasprave, a može uključivati i likovne radionice u kojima će djeca sama nastojati prikazati određeni članak iz *Konvencije o pravima djeteta*. Knjiga *Mi poznajemo i živimo svoja prava* donosi i igre koje su oblikovane kao igra *Čovječe ne ljuti se*, a figurice se kreću na temelju članka iz *Konvencije o pravima djeteta*.

Sl. 8. Igra prava i dužnosti⁵⁰

⁵⁰ Maleš, Dubravka; Stričević, Ivanka. *Mi poznajemo i živimo svoja prava*, str. 82-83.

4. Organizacija prostora i rada u knjižnicama školskih i predškolskih ustanova u Hrvatskoj:

Za potrebu pisanja diplomskog rada provedeno je istraživanje o trenutnom stanju unutar obrazovnih ustanova za odgoj i obrazovanje djece kako bi mogli vidjeti koliko prostora knjižnice na području Republike Hrvatske imaju slobodno za rad s korisnicima, koliko knjižnica ima organizirano vrijeme za rad s učenicima, mogu li prostor knjižnice koristiti osobe bliske učenicima, te koji su jezici i oblici građe zastupljeni u njihovom fondu. Ovi podaci mogu pomoći u razmatranju mogućnosti daljnjeg razvoja knjižnica namijenjenih odgoju i obrazovanju djece.

Istraživanje je provedeno putem Google obrasca od 18. kolovoza 2020. godine do 22. veljače 2021. godine. Izrađeni upitnik je prosljeđen na 437 e-mail adresa vrtića, osnovnih škola i srednjih škola koje djeluju na području Republike Hrvatske, te je objavljen na Facebook grupi „Knjižničari“. Do kraja istraživanja odazvalo se ukupno 197 obrazovnih ustanova koje odgovaraju traženom profilu, od kojih su 3 vrtića, 91 osnovna i 103 srednje škole. Ove ustanove su podijeljene po županijama kako bi dobili podatak o stanju u pojedinoj županiji.

Tablica 3. Ustanove koje su sudjelovale u istraživanju, podijeljene prema županijama

ŽUPANIJA	VRTIĆ	OSNOVNA ŠKOLA	SREDNJA ŠKOLA	UKUPNO
Zagrebačka	/	3	2	5
Krapinsko-zagorska	/	4	3	7
Sisačko-moslavačka	/	1	3	4
Karlovačka	/	2	2	4
Varaždinska	1	5	4	10
Koprivničko-križevačka	/	/	4	4
Bjelovarsko-bilogorska	/	4	3	7

Primorsko-goranska	/	4	5	9
Ličko-senjska	/	1	1	2
Virovitičko-podravska	/	2	4	6
Požeško-slavonska	/	5	3	8
Brodsko-posavska	/	6	4	10
Zadarska	/	2	6	8
Osječko-baranjska	/	9	8	17
Šibensko-kninska	/	1	3	4
Vukovarsko-srijemska	/	7	3	10
Splitsko-dalmatinska	/	10	9	19
Istarska	/	9	8	17
Dubrovačko-neretvanska	/	3	5	8
Međimurska	/	1	2	3
Grad Zagreb	2	12	21	35
UKUPNO	3	91	103	197

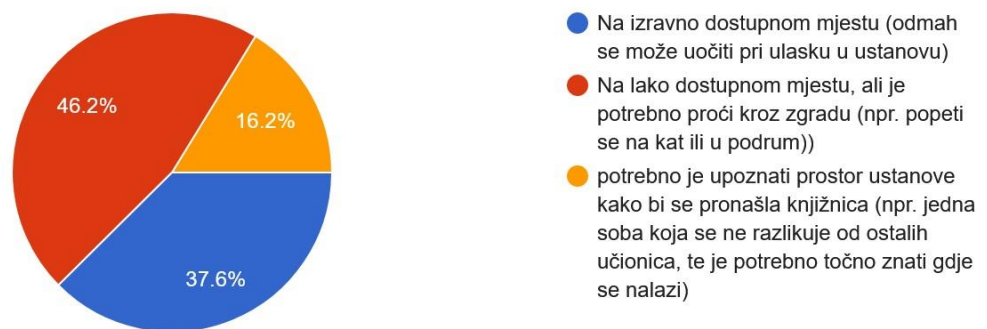
Prvo pitanje koje upitnik donosi, a vezano je za sami prostor knjižnice jest pitanje „Je li knjižnični prostor na lako dostupnom mjestu unutar ustanove ili treba znati gdje se nalazi kako bi se pronašao?“ *Standard za školske knjižnice* iz 2000. godine kojeg je objavilo Ministarstvo prosvjete i športa u čl. 19. navodi kako „Prostor školske knjižnice treba planirati u središtu školske zgrade na pristupačnom mjestu, zaštićenom od buke.“⁵¹, te smo sukladno tome očekivali kako će u gotovo svima, ili barem većini ustanova, knjižnica biti na lako dostupnom mjestu. Rezultati su pokazali kako 74 knjižnice ili 37,6% zauzimaju prostor na izravno dostupnom mjestu koje se može uočiti odmah pri ulasku u ustanovu, 91 knjižnica ili 46,2% zauzima prostor na lako dostupnom mjestu, ali do njega je potrebno doći prolaskom kroz zgradu, dok 32 knjižnice ili 16,2% zauzimaju prostor unutar ustanove za koji se unaprijed mora znati da je knjižnični prostor kako bi se on mogao pronaći. Od knjižnica koje

⁵¹Standard za školske knjižnice. Narodne novine, NN 34/2000, čl. 19. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2000_03_34_698.html (24.02.2021.).

nemaju prostor na uočljivom mjestu, a sudjelovale su u istraživanju 15 knjižnica pripada srednjoj školi (14,56% od ukupnog broja knjižnica srednje škole), a njih 17 osnovnoj (18,68% od ukupnog broja knjižnica osnovne škole). Postoci su gotovo zadovoljavajući, ali bilo bi poželjno kada bi se udio knjižnica osnovnih škola koje zauzimaju prostor na neuočljivom mjestu u budućnosti mogao smanjiti budući da osnovnu školu pohađaju i mnogo mlađa djeca kojoj bi u odgojno-obrazovnom sustavu trebalo omogućiti lakši pristup knjižnici s obzirom na činjenicu kako su oni na početku puta da postanu doživotni članovi knjižnica i njihovih usluga, te bi im svakodnevni bliski susret s tim prostorom pomogao na putu do samostalne odluke za korištenjem knjižnice i njezinih usluga.

Je li knjižnični prostor na lako dostupnom mjestu unutar ustanove ili treba znati gdje se nalazi kako bi se pronašao?

197 odgovora

Graf 1. Smještaj knjižnice u ustanovi

Spomenuti *Standard za školske knjižnice* u čl. 20. propisuje kako se u školskoj knjižnici moraju „osigurati odvojeni prostori za: kataloge i računala za davanje informacija i rad s korisnicima, smještaj građe u slobodnom pristupu, pojedinačni rad, rad u skupini za cijeli razredni odjel, veće skupine, multimedijalno središte, jedinice za rad na računalima, stručni rad osoblja i izložbe.“⁵² Stoga, sljedeće pitanje koje smo obradili prilikom istraživanja glasi „Koliko otprilike prostora zauzima knjižnična građa unutar prostora namijenjenog za knjižnicu u školi u kojoj radite?“ Tim pitanjem zapravo želimo saznati koliko je ostalo slobodnog prostora unutar knjižnica koje bi moglo poslužiti za rad s korisnicima, bilo da je to

⁵² Standard za školske knjižnice. Čl. 20.

pojedinačan rad ili rad u skupinama. Količina prostora koji knjižnična građa ne zauzima je onaj prostor koji knjižničar može koristiti za svoje potrebe, potrebe zaposlenika škole, ali i potrebe učenika koji tu školu pohađaju. Kako bi se mogle ostvariti različite aktivnosti unutar knjižnice, potrebno je organizirati slobodan prostor za njezine korisnike.

Tablica 4. Udio prostora knjižnice za smještaj knjižnične građe

POSTOTAK GRAĐE	VRTIĆ	OSNOVNA ŠKOLA	SREDNJA ŠKOLA	UKUPNI BROJ USTANOVA
0%-10%	1	7	3	11
10%-20%	1	4	6	11
20%-30%	/	12	13	25
30%-40%	/	14	15	29
40%-50%	/	11	16	27
50%-60%	/	21	23	44
60%-70%	/	8	6	14
70%-80%	/	9	14	23
80%-90%	1	4	6	11
90%-100%	/	1	1	2
Broj ustanova	3	91	103	197

Tablica 4. prikazuje udio knjižnične građe u odnosu na knjižnični prostor s obzirom na ukupni broj ustanova vrtića, osnovne i srednje škole koje pripadaju pojedinoj skupini. Iz nje možemo bolje promotriti te odnose za svaku pojedinu vrstu ustanove.

Vidimo kako dva vrtića posjeduju veoma malo knjižnične građe u odnosu na slobodan prostor, dok jedan vrtić gotovo da i ne posjeduje slobodan prostor. Ovi podaci su gotovo nebitni s obzirom na to da su se na istraživanje odazvala samo 3 vrtića, te možemo pretpostaviti kako velika većina vrtića u Hrvatskoj nema vlastiti oblik knjižnice. Usprkos tome, možemo vidjeti kako one vrtićke knjižnice koje postoje vide potencijal prostora

namijenjenog za rad s djecom unutar same knjižnice, te da ga mogu predstaviti kao prijateljski prostor u kojem djeca mogu istraživati. *Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi* upućuju na usluge koje zadovoljavaju „istraživačke i osjetilne potrebe kao i potrebe za pismenošću beba i djece rane dobi. Pričanje, slušanje, čitanje i druge vještine neophodne za pismenost trebaju se uvesti i osnaživati u najranijim razvojnim stadijima. Trebaju se osigurati prostori za glazbu, igru (u razumnim granicama za knjižnicu), glumu, domaćinstvo te istraživački prostor za učenje o prirodi i društvu, kao i izvori za roditelje i odgajatelje. U dječjim se knjižnicama roditeljima i svima koji se bave malom djecom treba osigurati mogućnost učenja te organizirati radionice s kojih će svoje radove moći ponijeti sa sobom.“⁵³ Iz ovih smjernica vidimo kako je knjižnični prostor za djecu predškolske dobi potreban za ostvarenje različitih aktivnosti povezanih s njihovim odgojem i obrazovanjem. S obzirom na to da ne možemo direktno utjecati na otvaranje knjižničnih odjela unutar samih vrtića, kako zbog prostora ustanove tako i zbog njezinih materijalnih mogućnosti, potrebu djece za knjižnicom možemo realizirati u obliku dječjih odjela unutar narodnih knjižnica.

Kada promotrimo udio građe u knjižnicama osnovnih škola, možemo vidjeti kako 0%-10% građe unutar prostora knjižnice ima 7 osnovnih škola (7,69%), 10%-20% građe njih 4 (4,39%), 20%-30% građe njih 12 (13,18%), 30%-40% građe njih 14 (15,38%), 40%-50% građe njih 11 (12,08%), 50%-60% građe njih 21 (23,07%), 60%-70% građe njih 8 (8,79%), 70%-80% građe njih 9 (9,89%), 80%-90% građe njih 4 (4,39%), te 90%-100% građe ima samo 1 knjižnica (1,09%). Možemo uočiti kako većina knjižnica osnovne škole ima 30-60% knjižnične građe unutar prostora knjižnice, te im ostatak slobodnog prostora (40-70%) ostavlja dovoljno mjesta za organizaciju različitih aktivnosti, radionica i grupa za učenje kako bi se potrebe djece mogle zadovoljiti. Na uređenje knjižnica osnovnih škola u Hrvatskoj, osim *Standarda za školske knjižnice*, utječu i IFLA-ine *Smjernice za knjižnične usluge za djecu*, s obzirom na to da se one odnose i na djecu školske dobi do trinaeste godine, te time obuhvaćaju većinu razreda osnovnoškolskog sustava na području Hrvatske. Ciljevi Smjernica su svakome djetetu osigurati pravo na informaciju; funkcionalnu, vizualnu, digitalnu i medijsku pismenost; kulturni razvoj; razvoj vještina i navika čitanja; cjeloživotno učenje i kreativne programe u slobodno vrijeme, te omogućiti slobodan pristup izvorima i medijima, organizirati različite aktivnosti za djecu, osnaživati djecu i zagovarati njihovu slobodu i sigurnost, ohrabrivati ih da postanu samopouzdana i sposobni ljudi, te se zalagati za mir u

⁵³ IFLA. *Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi*. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2008, str. 15.

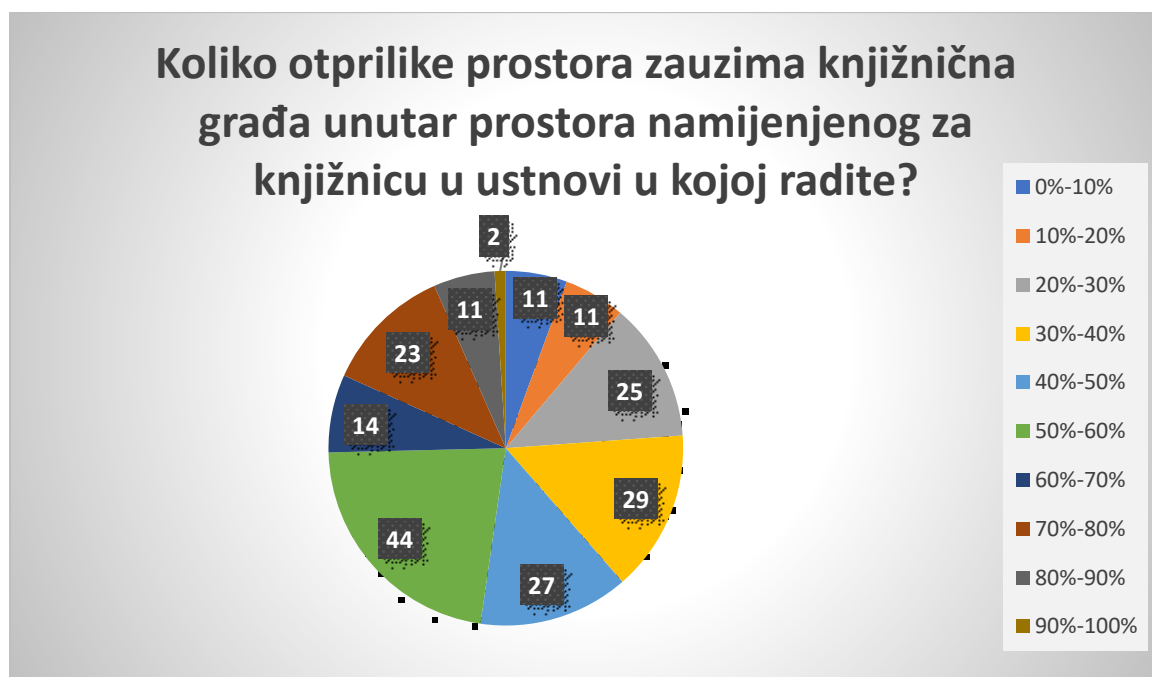
svijetu.⁵⁴ Uz njih, *Standard za školske knjižnice* iznosi kako rad s učenicima u školskoj knjižnici obuhvaća razvijanje navike posjećivanja knjižnice; organizirano i sustavno upućivanje učenika u rad knjižnice; razvija čitalačke sposobnosti, uvođenje suvremenih metoda, ispitivanje zanimanja učenika za knjigu, pomoć pri izboru knjige i upućivanje na nju, upućivanje u način i metode rada na istraživačkim zadaćama; organizaciju rada s učenicima u boravku; rad u dopunskoj i dodatnoj nastavi, organizaciju naprednih skupina i slobodnih aktivnosti rad na odgoju i obrazovanju u slobodno vrijeme; organizaciju nastavnih sati u knjižnici; pomaganje u obradi zadanih tema; uvođenje u temeljne načine pretraživanja; poučavanje učenika za učenje za cijeli život i podučavanje informacijskim vještinama.⁵⁵ Iz navedenog zaključujemo kako je slobodan knjižnični prostor nužan za ostvarenje knjižničnih zadaća koje proizlaze iz navedenih dokumenata, te bi onim knjižnicama koje imaju manje od 40% slobodnog prostora (njih 24,17% u odnosu na ukupni broj osnovnih škola) trebalo na neki način omogućiti dodatni prostor za razvoj njihovih usluga namijenjenih odgoju i obrazovanju djece, bilo da je to korištenjem dodatne učionice za potrebe izvođenja različitih radionica ili izdvajanjem dijela knjižnične građe koji u tom trenutku nije u čestoj uporabi u dodatni prostor. To je posebno potrebno u ovim osnovnoškolskim ustanovama koje imaju manje od 20% slobodnog prostora za rad s korisnicima, budući da se djeca osnovnoškolske dobi najčešće tek postaju stalni posjetitelji knjižnice zahvaljujući lektirama koje u njima posuđuju. Time osnovnoškolsko doba postaje prvo vrijeme kada dijete stupa u knjižnicu samostalno s određenim ciljem, te se u njoj može i zadržati ukoliko pronađe aktivnosti koje će ga zanimati i tako se može razviti u osobu koja će nastaviti koristiti knjižnične usluge cijeli svoj život. Ukoliko knjižnicu neće prepoznati kao prostor u kojemu može boraviti i razvijati se, malo je vjerojatno da će ju koristiti i u budućnosti, ukoliko to neće morati radi izvršenja kasnijih životnih zadataka.

Organizacija prostora unutar knjižnica srednjih škola je veoma slična onim osnovnoškolskim knjižnicama. Tablica 4. nam pokazuje kako 0%-10% građe unutar prostora knjižnice imaju 3 srednje škole (2,91%), 10%-20% građe njih 6 (5,82%), 20%-30% građe njih 13 (12,62%), 30%-40% građe njih 15 (14,56%), 40%-50% građe njih 16 (15,53%), 50%-60% građe njih 23 (22,33%), 60%-70% građe njih 6 (5,82%), 70%-80% građe njih 14 (13,59%), 80%-90% građe njih 6 (5,82%), te 90%-100% građe ima također samo 1 knjižnica (0,97%). Također primjećujemo kako većina ima 40-70% slobodnog prostora za rad s

⁵⁴ IFLA. Smjernice za knjižnične usluge za djecu : knjižnične usluge za djecu - važnije no ikada za djecu i njihove obitelji diljem svijeta. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004, str. 7.

⁵⁵ Standard za školske knjižnice. Čl. 5.

korisnicima, međutim odskače skupina čiji je udio knjižnične građe 70-80%, odnosno 13,59% knjižnica srednjih škola. Čini se kako je takav odnos ipak prihvatljiv za ovu dob s obzirom na to da bi adekvatna zamjena prostora za knjižnične aktivnosti mogla poslužiti računalna učionica, ukoliko ju ustanova posjeduje. U ovome razdoblju djetetova života gotovo da više nema zanimanja za dječje slikovnice i poeziju, te samim time aktivnosti vezane uz dječja djela prestaju i nadomještaju ih aktivnosti koje zanimaju mladu dob. Današnji razvoj tehnologije prati svakog pojedinca, pa tako i djecu koja prihvaćaju brzi napredak mnogo lakše negoli starije osobe, te se za njega zanimaju i u njemu sudjeluju koristeći različite softvere i hardvere. Knjižnične usluge srednjih škola bi trebale poticati taj interes uvođenjem nove tehnologije u načine učenja, te obrazovanjem djece za njihovo korištenje. Budući da škole imaju ograničena financijska sredstva za nabavu opreme, poželjna je suradnja knjižničara s osobljem kako bi se računalne učionice mogle koristiti u svrhu održavanja knjižničnih aktivnosti povezanih s radom na računalu i internetu.

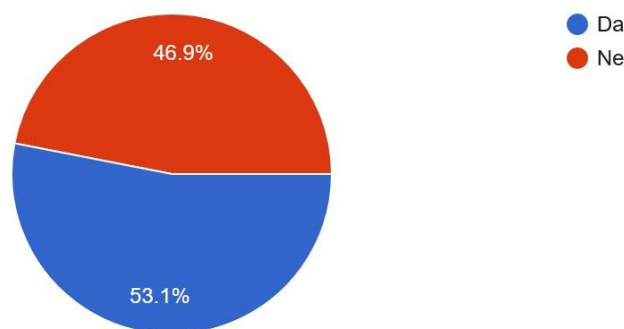
Graf. 2. Udio knjižnica s određenim postotkom knjižnične građe unutar prostora same knjižnice

Kao jednu od mogućnosti oslobađanja dodatnog prostora za rad s korisnicima unutar knjižnice, dana je pretpostavka dodatnog prostora izvan same ustanove kako bismo vidjeli bi li knjižničari bili voljni otići prije dolaska do radnog mjesta unutar knjižnice za vrijeme

radnog vremena u taj dodatni prostor kako bi podignuli naručenu građu od prethodnog dana i vratili onu građu koju su korisnici vratili. Na pitanje je odgovorilo 196 knjižničara od kojih je 46,9% knjižničara odgovorilo kako im je prihvatljivije cijelo vrijeme imati direktan pristup građi, dok njih 53,1% bi bilo voljno otići u dodatni prostor radi podizanja ili vraćanja knjižnične građe. Čini se kako ovo nije opcija koja bi se naširoko prihvatila, međutim je opcija koju bi bilo dobro razmotriti u onim knjižnicama čija knjižnična građa zauzima više od 60% knjižničkog prostora, kako bi se ipak mogao realizirati rad s učenicima na učinkovitiji način u korist njihova odgoja i obrazovanja.

Kada bi se knjižna građa izdvojila u zasebnu knjižnicu izvan školske zgrade radi omogućavanja većeg prostora za korisnike, biste li bili voljni otići prije dolaska do radnog mjesta unutar škole po knjige naručene prethodnoga dana i vratiti one koje su vraćene? (unutar uobičajenog radnog vremena, a ne kao prekovremeni zadatak)

196 odgovora

Graf. 3. Mogućnost organiziranja dodatnog knjižničkog prostora izvan primarne ustanove

Budući da (pred)školski knjižničari rade upravo u odgojno-obrazovnim ustanovama. Drugi dio ovoga istraživanja želi pokazati kako je organizirano vrijeme rada školskog knjižničara unutar same ustanove. Tako prvo pitanje iz ove skupine glasi „Sudjelujete li u izvođenju nastave zajedno s predmetnim profesorima/nastavnicima?“ Na ovo je pitanje odgovorilo 194 knjižničara, te od njih 164 knjižničara (84,5%) sudjeluje, dok 30 knjižničara (15,5%) ne sudjeluje u izvođenju nastave.

Tablica 5. Udio sudjelovanja u izvođenju nastave

	VRTIĆ	OSNOVNA ŠKOLA	SREDNJA ŠKOLA	UKUPNO
SUDJELUJE	/	83	81	164
NE SUDJELUJE	2	6	22	30
Broj ustanova	2	89	103	194
Nije odgovorilo	1	2	/	3

Vrtići, kao što je i za očekivati s obzirom na to da u njima uređeni oblik nastave ne postoji, ne sudjeluju u izvođenju nastave. Od 89 knjižnica osnovnih škola koje su odgovorile na pitanje, njih 83 (93,26%) sudjeluje u izvođenju nastave, dok njih 6 (6,74%) ne sudjeluje. Među srednjim školama od 103 knjižnice, njih 81 (78,64%) sudjeluje, dok njih 22 (21,36%) ne sudjeluje u izvođenju nastave. Knjižnice osnovnih škola su pokazale zadovoljavajući rezultat, budući da samo manje od 10% knjižnica ne sudjeluje u nastavi, dok je rezultat u knjižnicama srednjih škola koje ne sudjeluju u nastavi veći od 20%, te je poželjno da se takvo stanje promijeni i svede na minimum, kako bi se učenicima moglo pokazati da knjižnice obuhvaćaju građu potrebnu za dodatno proučavanje svih onih predmeta koji bi ih mogli zanimati u tom trenutku, ili u budućnosti.

Kao jedna od bitnih zadaća knjižnice u današnje vrijeme jest poučavanje korisnika o korištenju knjižnice i pretraživanju informacija. Knjižnični odjeli teže otvorenosti, te je dobro kada korisnici mogu sami pronaći građu koja im je potreba, dok je u mnoštvo informacija s kojima su svakodnevno obasipani poželjno da mogu razlikovati one informacije koje su ispravne i koje su im potrebne od onih nepouzdanih i nepotrebnih informacija. Budući da su upravo djeca ta koja najlakše uče nove stvari, poželjno je uključiti upravo ovakvo obrazovanje unutar programa školske knjižnice, i to u unaprijed organiziranom i točno određenom vremenu kako bi se svima mogla pružiti mogućnost učenja ovog znanja koje će svakako biti potrebno u njihovom daljnjem obrazovanju i životnom usavršavanju. Od 195 knjižnica koje su odgovorile na ovo pitanje, njih 96 (49,2%) nema unaprijed organizirano vrijeme za poučavanje učenika o pretraživanju informacija i korištenju knjižnice (npr. jedan sat tjedno/mjesečno), dok njih 99 (50,8%) ima.

Tablica 6. Udio organiziranog vremena za poučavanje pretraživanja informacija i korištenja knjižnica

	VRTIĆ	OSNOVNA ŠKOLA	SREDNJA ŠKOLA	UKUPNO
IMA	/	51	48	99
NEMA	2	39	55	96
Broj ustanova	2	90	103	195
Nije odgovorilo	1	1	/	2

Istraživanje je pokazalo kako vrtići nemaju unaprijed organizirano vrijeme za poučavanje pretraživanja informacija i korištenja knjižnica, što je za očekivati s obzirom da djeca predškolske dobi još nemaju potrebu samostalno koristiti knjižnične usluge niti provoditi istraživanja. Od knjižnica osnovne škole, njih 51 (56,67%) ima unaprijed organizirano vrijeme, dok njih 39 (43,33%) nema organizirano vrijeme namijenjeno za takve aktivnosti. Od srednjih škola njih 48 (46,6%) ima, dok 55 (54,4%) nema unaprijed organizirano vrijeme za takve aktivnosti. Srednje škole zahtijevaju od učenika određenu količinu samostalnog istraživanja i učenja za potrebe referata i izlaganja, a taj se samostalni rad povećava u odnosu na razdoblje osnovne škole. To znanje će im također biti potrebno u budućem obrazovanju ili zaposlenju. S obzirom na to, prije istraživanja je očekivano kako će knjižnice srednjih škola imati mnogo veći postotak (minimalno 80%) unaprijed organiziranog vremena za poučavanje o pretraživanju informacija i korištenja knjižnica, budući da učenici trebaju naučiti kako pronaći relevantne informacije za pojedine predmete, te na kojim mjestima mogu početi s pretraživanjem. Također je poželjno da se nauče samostalno koristiti knjižničnim fondom kako bi mogli pronaći referentna djela i koristiti knjižnični katalog u njegovoj punini. Istraživanje je pokazalo kako je pretpostavka bila pogrešna budući da tek 46,6% srednjih škola redovito provodi takve aktivnosti. Rezultat je razočaravajući, te bi se trebalo omogućiti školskim knjižničarima provođenje ovakve vrste obrazovanja radi unaprjeđenja obrazovanja samih učenika. Ta je zadaća, kao što je već spomenuto, navedena i u *Standardu za školske knjižnice*.

Kako unutar škole školski kurikulum donosi sve ono što se u školi uči na obveznoj nastavi, te je već obrađeno ono što bi trebalo biti dio obrazovanja o informacijama i knjižnici

unutar same knjižnice, slijedi pitanje o izvannastavnim aktivnostima unutar same knjižnice. Mnoge knjižnice mogu organizirati takve aktivnosti po potrebi, ali kako bi učenici mogli imati konstantno dodatno obrazovanje o svemu onome što ih zanima, poželjno je takve aktivnosti omogućiti u unaprijed određeno vrijeme kako bi se mogle realizirati na najbolji mogući način za sami odgoj i obrazovanje učenika. Od 196 knjižnica koje su odgovorile na upit, njih 66 (33,7) nema unaprijed organizirano vrijeme za izvannastavne aktivnosti, dok njih 130 (66,3% ima). Možemo primijetiti kako je postotak organiziranog vremena za izvannastavne aktivnosti viši za 16,5% u odnosu na vrijeme organizirano za poučavanje o pretraživanju informacija i korištenju knjižnice ukoliko promatramo ukupni broj svih ustanova koje su odgovorile na pitanje, bez obzira na njihovu vrstu.

Tablica 7. Udio organiziranog vremena za izvannastavne aktivnosti

	VRTIĆ	OSNOVNA ŠKOLA	SREDNJA ŠKOLA	UKUPNO
IMA	/	72	58	130
NEMA	2	19	45	66
Broj ustanova	2	91	103	196
Nije odgovorilo	1	/	/	

Istraživanje je pokazalo kako vrtići nemaju unaprijed organizirano vrijeme niti za izvannastavne aktivnosti, iako je bilo očekivano kako će barem takav oblik organiziranog vremena biti omogućen budući da dječjem razvoju, prije svega, pogoduje ritam događanja. Djeca koja pohađaju predškolske ustanove imaju točno određeno vrijeme za obroke, učenje, odmor i igru. Zbog te redovitosti događaja, pretpostavka je bila kako će i vrijeme unutar knjižnice biti na neki način unaprijed određeno, međutim to nije tako. Kada bi se realiziralo otvaranje više predškolskih knjižnica u sklopu vrtića, bilo bi poželjno i uređenje njezinog rada na način da postoji unaprijed organizirano vrijeme za aktivnosti unutar knjižnice kako bi se djeca mogla upoznati s njezinim prostorom i mogućnostima, te samim time i stvoriti naviku odlaska u knjižnične prostore. Dok se ne stvore uvjeti za realiziranje takvog oblika knjižnica u predškolskim ustanovama, zadaću stvaranja navike odlaska u knjižnicu će morati preuzeti roditelji svakog pojedinog djeteta.

Prije provođenja istraživanja, pretpostavka je bila kako će knjižnice osnovnih škola imati veći udio u izvannastavnim aktivnostima u odnosu na knjižnice srednjih škola zbog veće potrebe srednjoškolske djece za dodatnim obrazovanjem iz školskih predmeta u korist budućeg zaposlenja ili nastavka školovanja, te se ova pretpostavka pokazala ispravnom. Od 91 knjižnice osnovne škole, njih čak 72 (79,12%) ima unaprijed organizirane izvannastavne aktivnosti, dok njih 19 (20,88%) nema. U odnosu na njih, od 103 knjižnice srednjih škola 58 knjižnica (56,31%) ima, dok njih 45 (43,69%) nema takvu organizaciju. Možemo vidjeti kako više od polovice srednjih škola i dalje ostavlja mogućnost izvannastavnih aktivnosti namijenjenih učenicima, čime pogoduje njihovom dodatnom obrazovanju i odgoju.

S obzirom da je, kao što smo vidjeli u jednom od prethodnih pitanja, knjižnični prostor za rad s korisnicima ograničen za mnoge ustanove radi prostora koji zauzima knjižnična građa, sljedeće pitanje koje smo postavili je tražilo od knjižnice da nas izvijesti postoji li mogućnost izvođenja izvannastavne aktivnosti izvan prostora ustanove. Ukoliko knjižnica ima takvu mogućnost, ona može realizirati uvođenje igre u proces učenja na jednoj višoj razini od one knjižnice koja tu mogućnost nema. Također, to uključuje i mogućnost obilaska drugih, većih knjižnica ili odgojno-obrazovnih ustanova u kojima bi se mogle realizirati različite knjižnične aktivnosti namijenjene odgoju i obrazovanju djece. Na ovo je pitanje odgovorilo 196 knjižnica, od kojih njih 77 (39,3%) nema takvu mogućnost, dok njih 119 (60,7%) ima mogućnost izvođenja izvannastavnih aktivnosti izvan prostora ustanove.

Tablica 8. Udio knjižnica s mogućnošću organiziranja aktivnosti izvan prostora ustanove

	VRTIĆ	OSNOVNA ŠKOLA	SREDNJA ŠKOLA	UKUPNO
IMA	1	57	61	119
NEMA	1	34	42	77
Broj ustanova	2	91	103	196
Nije odgovorilo	1	/	/	

Od dva vrtića koja su odgovorila na pitanje o mogućnosti organiziranja aktivnosti izvan prostora ustanove, jedan je naveo kako ima takvu mogućnost dok drugi nema. Od 91 knjižnica osnovne škole njih 57 (62,64%) ima mogućnost, dok njih 34 (37,36%) nema takvu

moćnost. Od 103 srednje škole njih 61 (59,22%) ima, a 42 (40,78%) nema mogućnost organiziranje izvannastavnih aktivnosti izvan prostora ustanove. Možemo uočiti kako je postotak knjižnica osnovnih i srednjih škola za obje mogućnosti približan.

Knjižničari su ti koji su najčešće zaduženi za osmišljavanje aktivnosti koje će održavati. IFLA-ine *Smjernice za knjižnične usluge za djecu* navode kako knjižničar treba biti entuzijastičan, mora imati dobre komunikacijske vještine, biti sposoban surađivati s pojedincima, ali istovremeno i moći raditi u timu, te mora moći riješiti probleme. Također je poželjno da ima sposobnost povezivanja i suradnje, da je poduzetan, prilagodljivi otvoren za novine. Dobro je i ako je sposoban analizirati korisničke potrebe, planirati, rukovoditi i procjenjivati usluge i programe, te da želi usvajati nove vještine i profesionalno se razvijati.⁵⁶ Osim uz pomoć cjeloživotnog stručnog usavršavanja, knjižničar može također napredovati osluškajući potrebe svojih korisnika. Upravo je u dječjoj i školskoj knjižnici potrebno omogućiti samim korisnicima, odnosno djeci, mogućnost osmišljavanja novih aktivnosti u kojima bi htjeli sudjelovati i tema koje bi htjeli obrađivati zajedno s knjižničarom. Knjižničar je taj koji može pratiti i pokušati shvatiti što je ono što zanima djecu, ali na kraju krajeva, samo djeca zaista znaju ono što ih zanima i što žele razvijati tijekom procesa svog odgoja i obrazovanja. Zbog toga je sljedeće pitanje na koje anketa želi dobiti odgovor „mogu li učenici predložiti aktivnosti ili teme kojima bi se htjeli baviti unutar knjižničkog prostora uz pomoć/suradnju knjižničara.“ Na ovo je pitanje odgovorilo 195 knjižnica, od kojih njih čak 183 (93,8%) omogućuje tu opciju, dok njih samo 12 (6,2%) to ne omogućuje. Ovaj postotak je svakako zadovoljavajući, budući da nam pokazuje koliko su knjižničari na području Republike Hrvatske otvoreni prema ravnopravnoj suradnji s korisnicima-učenicima, te samim svojim primjerom poučavaju djecu o njihovim pravima i pravima svakog čovjeka. U isto vrijeme omogućuju razvijanje onog znanja koje je djeci zanimljivo u određenom trenutku, te održavanje aktivnosti koje će povezati različite pojedince u jednu ravnopravnu skupinu u kojoj će svi moći sudjelovati na njima prihvatljiv način.

⁵⁶ IFLA. *Smjernice za knjižnične usluge za djecu*, str. 13-14.

Tablica 9. Udio knjižnica koje omogućuju učeničko predlaganje aktivnosti ili tema

	VRTIĆ	OSNOVNA ŠKOLA	SREDNJA ŠKOLA	UKUPNO
OMOGUĆUJE	1	85	97	183
NE OMOGUĆUJE	1	5	6	12
Broj ustanova	2	90	103	195
Nije odgovorilo	1	1	/	

Istraživanje je pokazalo kako 85 osnovnoškolskih knjižnica (94,44%) omogućuje učenicima predlaganje aktivnosti i tema, dok njih samo 5 (5,56%) to ne omogućuje. Također predlaganje aktivnosti i tema omogućuje 97 srednjoškolskih knjižnica (94,18%), a 6 knjižnica (5,82%) ne omogućuje. Uočavamo kako je odnos knjižnica osnovnih i srednjih škola i u ovom pitanju veoma blizak, te zaključujemo da knjižničari u obje ustanove na jednakoj razini omogućuju učenicima biranje onoga što ih zanima i što žele dodatno naučiti uz njihovu stručnu pomoć.

Osim rada s učenicima koji pohađaju određenu odgojno-obrazovnu ustanovu i osobljem te ustanove, školski knjižničar bi trebao omogućiti i suradnju s roditeljima i drugim članovima obitelji u ostvarivanju programa rada.⁵⁷ Uz to, kako bi učenici mogli surađivati s vršnjacima u obradi tema i u aktivnostima koje ih zanimaju, poželjno je omogućiti i njihovim prijateljima, koji ne pohađaju tu ustanovu, pristup knjižnici. Takva suradnja može doprinijeti učenju o pravima svake osobe, njihovoj ravnopravnosti i dužnosti. Uz to, dolazak vanjske osobe povećava vjerojatnost susreta različitih kultura i tradicija, te međusobnog razumijevanja.

⁵⁷ Standard za školske knjižnice, čl. 17. i IFLA. Smjernice za knjižnične usluge za djecu, str. 6.

Tablica 10. Mogućnost korištenja knjižnice od strane obitelji i prijatelja učenika

	VRTIĆ	OSNOVNA ŠKOLA	SREDNJA ŠKOLA	UKUPNO
OMOGUĆUJE	/	55	57	112
NE OMOGUĆUJE	2	36	45	83
Broj ustanova	2	91	102	195
Nije odgovorilo	1	/	1	

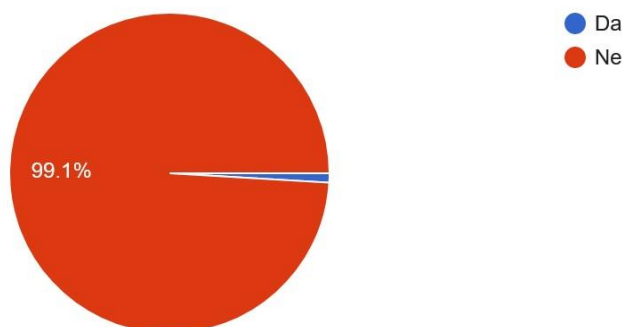
Istraživanje je pokazalo kako ukupno 83 odgojno-obrazovne ustanove (42,6%) ne omogućuje korištenje knjižnice od strane onih koji ne pripadaju ustanovi, a blisku su učenicima (kao što je obitelj učenika i njihovi prijatelji iz drugih škola i krajeva), dok njih 112 (57,4%) to omogućuje. Ako pobliže promotrimo rezultate tablice 10. možemo uočiti kako niti jedan od vrtića koji su odgovorili na ovo pitanje ne omogućuje korištenje knjižnice od strane vanjskih korisnika, iako bi to bilo poželjno omogućiti barem za roditelje djece koja pohađaju vrtić kako bi mogli potražiti savjet o odgoju i obrazovanju djece, te preporuku naslova koji su primijenjeni za pojedinu dob. Od 91 osnovnih škola njih 55 (60,44%) omogućuje korištenje knjižnice, dok njih 36 (39,46%) ne omogućuje korištenje knjižnice za one koji su bliski učenicima, a ne pripadaju ustanovi. Stanje u srednjim školama je veoma slično, te od 102 srednje škole, njih 57 (55,88%) omogućuje, dok 45 (44,12%) ne omogućuje takvu suradnju. Iako ovo nije nužnost za rad školskih knjižnica, te odgoj i obrazovanje učenika, njihov odgoj i obrazovanje bi se mogli značajno unaprijediti kada bi se otvorila mogućnost međusobne suradnje između više različitih ustanova, te bi se u isto vrijeme unaprijedio i rad same knjižnice koja bi dobila širu sliku potreba određene dobi i njihova interesa. To bi pridonijelo kreiranju novih aktivnosti unutar knjižnice i otvaranju učeničkih istraživačkih grupa za pojedine predmete. Suradnja s roditeljima je također poželjna, jer roditelji u knjižnici mogu pronaći knjižničnu građu koja bi im olakšala razumijevanje pojedine životne dobi, različite načine učenja kako bi mogli pomoći djeci ukoliko je takva pomoć potrebna od strane roditelja. Stručno usavršavanje školskog knjižničara obuhvaća usavršavanje uz područja knjižničarstva i informacijskih znanosti, praćenje literature iz pedagogije, te dječje literature i literature za mladež.⁵⁸ Tim znanjima, uz poznavanje

⁵⁸ Standard za školske knjižnice, čl. 18.

pojediniog učenika, knjižničar je pogodan za savjetovanje roditelja u literaturi o odgoju djece i literaturi koja bi djecu mogla dodatno zanimati.

Ukoliko knjižnicu mogu koristiti i oni koji ne pripadaju ustanovi, trebaju li platiti korištenje knjižnice?

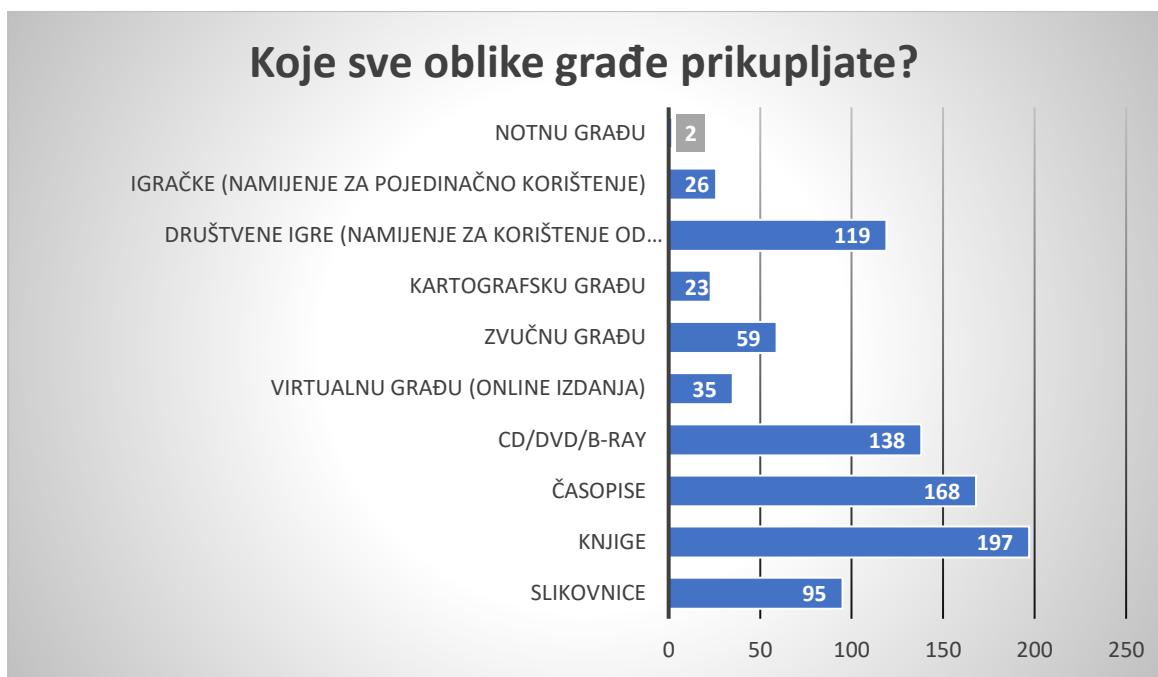
107 responses

Graf. 4. Plaćanje knjižničnih usluga za vanjske korisnike

S obzirom na podatak da knjižnice nekih odgojno-obrazovnih ustanova mogu koristiti i vanjski korisnici, upućeno je pitanje o naknadi za korištenje. Od 107 knjižnica koje su odgovorile na ovo pitanje, a omogućuje korištenje knjižnice obitelji i prijateljima učenika, samo jedna knjižnica srednje škole traži naknadu za korištenje. Ovakav je rezultat izvrstan, jer je veća vjerojatnost da će knjižnicu koristiti vanjski korisnici ukoliko je to korištenje besplatno.

Posljednja se skupina pitanja koja su sadržana u istraživanju odnose na samu knjižničnu građu. Uvid u te podatke omogućuje saznanje o jezicima na kojima knjižnice odgojno-obrazovnih ustanova prikupljaju građu, te koje sve vrste građe one prikupljaju. Vrsta građe koja se prikuplja pokazuje nam kakav oblik učenja učenici imaju na raspolaganju, dok jezik, uz samo učenje određenog jezika, pokazuje o kojim se sve kulturama može učiti u knjižnici.

Graf. 5. Ukupna zastupljenost knjižnične građe

Istraživanje je pokazalo kako su knjige zastupljene u svim knjižnicama odgojno-obrazovnih ustanova, a po zastupljenosti ih slijede časopisi, CD/DVD/B-ray, društvene igre, slikovnice, zvučna i virtualna građa, igračke, te kartografska i notna građa. Knjižnična građa je raznovrsna, te time omogućuje učenje na različite načine. Iako i dalje prevladavaju knjige i časopisi, zastupljenost e-izdanja nije zanemariva. Također se može uočiti kako postoji dobar udio knjižnica koje prikupljaju društvene igre, te time omogućuju rekreativno druženje učenika u slobodno vrijeme.

Tablica 11. Vrste građe u pojedinim ustanovama

	VRTIĆ	OSNOVNA ŠKOLA	SREDNJA ŠKOLA	UKUPNO
SLIKOVNICE	3	89	3	95
KNJIGE	3	91	103	197
ČASOPISI	3	82	83	168
CD/DVD/B-RAY	2	70	66	138

VIRTUALNA GRAĐA (ONLINE IZDANJA)	/	14	21	35
ZVUČNA GRAĐA	/	39	20	59
KARTOGRAFSKA GRAĐA	1	13	9	23
DRUŠTVENE IGRE	1	79	39	119
IGRAČKE	1	19	6	26
NOTNA GRAĐA	/	1	1	2
Broj ustanova	3	91	103	197

Uočavamo kako su slikovnice zastupljene u vrtićima, kojima su one među primarnim pomagalima u odgoju i obrazovanju djece. Također su veoma zastupljene u knjižnicama osnovnih škola, čak 97,80%. To nam pokazuje da knjižničari osnovnih škola vide vrijednost slikovnice kao knjige namijenjene dječjem razvoju. Knjige su zastupljene u svim ustanovama koje su se odazvale na istraživanje, a samo knjige prikuplja 1 osnovna škola (1,09%) i 6 srednjoškolskih knjižnica (5,82%). Časopisi su također dobro zastupljeni, 90,11% u osnovnim školama i 80,58% u srednjim školama. Izdanja na CD/DVD/B-ray disku su veoma zastupljena, što je odličan rezultat budući da je to jedan od oblika građe koji omogućuje kontakt učenika s računalom. Time se učenici potiču na razvijanje računalnih sposobnosti od najranijih godina obrazovanja što će im olakšati korištenje tehnologije i u budućnosti. Online izdanja imaju veoma nisku razinu zastupljenosti. Svega 15,38% osnovnih i 20,39% srednjih škola prikuplja ovaj oblik građe. S obzirom na ubrzani razvoj tehnologije i sve većom potrebom za korištenjem interneta, knjižnice bi trebale više uložiti u prikupljanje virtualne građe, koja je učenicima vrlo korisna te lako pretraživa. Kod nekih se knjižnica prikuplja i zvučna i kartografska građa, koja učenicima može biti i poučna i zanimljiva, dok se notna građa prikuplja samo u onim ustanovama koje su se izjasnile kao glazbene škole. Od građe kojoj je svrha, osim učenja novih stvari, i igra, igračke namijenjene pojedinačnom korištenju nisu zastupljene u mnogo školskih knjižnica, dok su društvene igre namijenjene korištenju od strane više osoba istovremeno relativno dobro zastupljene u osnovnim školama (86.81%),

dok je su u srednjim školama imaju izrazito malu zastupljenost (37,86%). Ulaganje u društvene igre kao dio knjižnične građe omogućuje suradnju učenika u svladavanju različitih pravila i dolaska do cilja, bilo da su te igre napravljene na način da je cilj pobijediti drugog igrača, bilo da je cilj pobijediti samu igru. One otvaraju mogućnost komunikacije pojedinaca koji možda u drugom slučaju i ne bi stupili u kontakt. Razvijaju maštu i razmišljanje djece, budući da djeca trebaju od početka igre stići sve do cilja igre.

Tablica 12. Jezici u knjižničnoj građi

JEZIK	VRTIĆ	OSNOVNA ŠKOLA	SREDNJA ŠKOLA	UKUPNO
HRVATSKI	3	91	103	197
SRPSKI	/	8	15	23
SLOVENSKI	/	2	8	10
ENGLISKI	1	71	94	166
NJEMAČKI	/	45	66	111
TALIJANSKI	/	20	30	50
ŠPANJOLSKI	/	/	12	12
KINESKI	/	/	1	1
GRČKI	/	/	5	5
LATINSKI	/	/	24	24
ČEŠKI	/	2	1	3
FRANCUSKI	/	/	5	5
MAĐARSKI	/	2	3	5
MAKEDONSKI	/	/	2	2
RUSKI	/	/	2	2
SLOVAČKI	/	1	1	2
ARAPSKI	/	1	/	1

ALBANSKI	/	1	/	1
ROMSKI	/	/	1	1
Broj ustanova	3	91	103	197

Istraživanje je pokazalo kako je 19 različitih jezika zastupljeno među knjižničnom građom u knjižnicama odgojno-obrazovnih ustanova na području Hrvatske. Hrvatski je, kao što je i očekivano, zastupljen u svim knjižnicama. Po zastupljenosti ga slijede Engleski i Njemački, koji su najčešći izborni jezici u obrazovnom sustavu našega područja. Manju zastupljenost imaju Talijanski, Latinski i Grčki koji također pripadaju regularnom obrazovnom sustavu mnogih škola. Ostali jezici koji se javljaju su Srpski, Španjolski, Slovenski, Francuski, Mađarski, Češki, Makedonski, Ruski, Slovački, Kineski, Arapski, Albanski i Romski jezik.

Sl. 9. Hrvatske županije po brojevima⁵⁹

⁵⁹ Preuzeto s: https://bs.wikipedia.org/wiki/%C5%BDupanije_u_Hrvatskoj (20.04.2021.).

Tablica 13. Jezici prema županijama

ŽUPANIJA	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
HRVATSKI	5	7	4	4	10	4	7	9	2	6	8	10	8	17	4	10	19	17	8	3	35
SRPSKI		1	2		2	1		2					1	4	1	3	1	1			4
SLOVENSKI		1			2	1		2					1				1	2			
ENGLISKI	5	7	4	4	8	4	6	6	1	5	5	9	6	15	4	7	16	17	4	3	30
NJEMAČKI	3	5	1	2	6	4	6	4	1	3	3	6	4	11	3	5	7	10		1	26
TALIJANSKI		2			1	2		3				1	3		3		9	15	1		10
ŠPANJOLSKI		1			1	1							1	1			1	3			3
KINESKI					1																
GRČKI		1									1		1	1	1						
LATINSKI		1	1		2	1	1				1		2	1	1	1	2	3	1		6
ČEŠKI							3														
FRANCUSKI		1								1			1	1				1			
MAĐARSKI					1		1							3							
MAKEDONSKI																	1				1
RUSKI					1					1											
SLOVAČKI					1									1							
ARAPSKI																					1
ALBANSKI																		1			
ROMSKI										1											
Broj ustanova	5	7	4	4	10	4	7	8	2	6	8	10	8	17	4	10	19	17	8	3	35

Podaci o zastupljenim jezicima, razvrstani po županijama pokazuju kako je Engleski jezik zastupljen u svim županijama, a slijedi ga Njemački koji nije zastupljen samo u Dubrovačko-neretvanskoj županiji među onim ustanovama koje su sudjelovale u istraživanju. Iz tablice 13. se može uočiti utjecaj graničnih država na jezike koji su zastupljeni u pojedinim županijama. Tako, na primjer, Srpski jezik ima veću zastupljenost u Osječko-baranjskoj i Vukovarsko-srijemskoj županiji, dok je Talijanski zastupljeniji u Splitsko-dalmatinskoj i Istarskoj. Mađarski je zastupljen u Varaždinskoj, Bjelovarsko-bilogorskoj i Osječko-baranjskoj županiji, a Slovenski možemo pronaći u Istarskoj, Ličko-senjskoj, Varaždinskoj, Krapinsko-zagorskoj, Koprivničko-križevačkoj, Zadarskoj i Splitsko-dalmatinskoj županiji. Na ovim primjerima vidimo kako postoje županije koje prikupljaju građu na jezicima s kojima nisu blisko vezane, ali većina pojačanog prikupljanja građe na određenom jeziku je vezana uz samu državnu granicu. To nam pokazuje svijest knjižničara o kulturama koje

prebivaju na određenom području, te potrebi manjina za dostupnošću građe na njihovom jeziku.

Kao zaključak provedenog istraživanja pokazuje se potreba za ulaganjem u knjižnični prostor u smislu omogućavanja dodatnog prostora koji će omogućiti dodatne aktivnosti, te ulaganja u knjižničnu građu kako bi mogla biti što raznovrsnija radi omogućavanja različitih načina učenja, te kako bi bila dostupna i na jezicima manjina što bi im olakšalo učenje i ravnopravno povezivanje sa zajednicom. Knjižničari bi trebali nastojati potaknuti ustanove u kojima se nalazi knjižnica za uvrštavanje njihovog sudjelovanja u nastavi i izvannastavnim aktivnostima u plan i program rada ustanove. Time bi osigurali vrijeme koje će biti namijenjeno poučavanju pretraživanja informacija i korištenja same knjižnice, te drugih aktivnosti vezanih uz nastavu ili izvannastavne aktivnosti. Samim time, ustanova bi mogla omogućiti dodatnu sigurnost knjižnice koja bi pogodovala omogućavanju korištenja knjižnice od strane osoba bliskih učenicima u svrhu zajedničkog obrazovanja, istraživanja i međusobnog razumijevanja. Samo se valjanim dokumentom može urediti rad knjižnice u odgojno-obrazovnoj ustanovi na način koji će biti najkorisniji za pripadnike takve ustanove. Takav dokument knjižničaru puža određenu sigurnost u njegovu poslovanju, te ga usmjerava prema daljnjem razvoju knjižničnih usluga.

5. Zaključak

Organiziranje znanja kakvo danas poznajemo i učenje kroz odgojno-obrazovni sustav su pridonijeli razvoju (pred)školskih knjižnica i dječjih odjela unutar narodnih knjižnica. Te su se knjižnice namijenjene djeci prilagodile uvođenjem nove tehnologije i različitih oblika učenja u svrhu razvoja dječje pismenosti i znanja. Usprkos tome, stari načini učenja su i dalje prisutni, te su samo nadopunjeni novim mogućnostima. Tako slikovnica ostaje među prvim pomagalima u odgojno-obrazovnom procesu, a s vremenom je nadopunjena multimedijalnim sadržajima. Igra, kako sastavni dio dječjeg odrastanja, poučava o zajedništvu i potiče djecu na samostalni dolazak do cilja, što razvija njihovu maštu, povezivanje i zaključivanje. Kako bi djeca mogla živjeti s drugima u zajedništvu, poželjno je poučavanje o dječjim i ljudskim pravima od najranije dobi, te su upravo slikovnica i igra pomagala koja to mogu postići. Starija djeca mogu učiti samostalno, međutim, mlađoj je djeci potreban poticaj i pomoć koji mogu dobiti od roditelja, ali i od knjižničara. Taj vanjski poticaj mora doći od osobe koja zna djetetove sposobnosti ovisno o dobi i psihofizičkom stanju. Knjižničar je taj koji svojim znanjem o književnosti i dječjem razvoju i potrebama može savjetovati roditelje i pomoći djeci u učenju i oblikovanju slobodnog vremena na onaj način koji djeca to žele, trebaju i mogu savladati. Slikovnice su se pokazale kao idealno sredstvo za poučavanje mlađe djece i one djece koja pate od psihofizičkih poteškoća jer svojom jednostavnošću omogućuju svakom djetetu pružanje informacija, prvotno slikama koje su instinktivno razumljive, ali i zanimljive svakom uzrastu, a potom i tekstom koji postaje razumljiv nakon usvajanja jezičnog sustava. Upravo zbog toga slikovnice mogu pomoći i u odgojno-obrazovnom procesu starije djece, jer osim teksta donose slike koje nisu puke ilustracije, nego one potiču djecu na dodatno razmišljanje, povezivanje i zaključivanje. Igra je jedan od temelja dječje zabave, te je idealan poticaj za dodatno učenje u slobodno vrijeme. To učenje nije prisilno, nego ono nastaje kao posljedica pravila igre i međusobne komunikacije suigrača. Uključivanjem dijelova odgojno-obrazovnog sustava u razne oblike igre, pospješuje se njihovo svladavanje i prihvaćanje od strane djece. Igram djeca razvijaju komunikaciju koja je potrebna za sami razvoj igre, te razmišljanje i zaključivanje koji su potrebni kako bi se u igri moglo pobijediti. Kao iznimno prikladne igre u koje se može uvrstiti raznolikost školskog gradiva pokazale su se *Memory* i *Čovječe ne ljuti se*, koje su također pogodne i za učenje o pravima djece. Uz njih, igra *Kaladont* je odlična igra za razvijanje jezika jer u sebi nosi potrebu za poznavanjem raznolikih riječi, te njihove slogovne strukture. Samom igrom se

može i oblikovati prostor dječje knjižnice. Likovnim radionicama djeca mogu učeći iz knjiga, kao što su i slikovnice, stvarati vlastite radove koji će prostor knjižnice ispuniti šarenim slikama, rezbarijama ili figurama. Time će samoj djeci prostor biti primamljiviji, a moći će organizirati izložbe kako bi njihove radove vidjeli njihovi bližnji. To će pomoći u razvoju samopouzdanja, dok će završetkom izložbe moći ponijeti vlastite radove kod kuće i time razvijati osjećaj za samostalno postignuće koje donosi nagradu. Školske knjižnice na području Hrvatske posjeduju mnogo mogućnosti za budući razvoj, a ta mogućnost proizlazi iz trenutnog stanja potrebe i slobode djelovanja. Sami prostor knjižnice je u 83,8% knjižnica na lako dostupnom mjestu, što pokazuje kako odgojno-obrazovne ustanove uviđaju važnost njezine dostupnosti. One uglavnom posjeduju dovoljno prostora za osmišljavanje radionica, iako bi bilo dobro knjižnicama koje ne posjeduju dovoljno prostora za rad s korisnicima omogućiti dodatni prostor kako bi se dio knjižnične građe mogao izdvojiti radi otvaranja prostora za korisnike ili novi prostor za održavanje samih radionica. Mnoge školske knjižnice nemaju ustaljeni raspored održavanja radionica. Unaprijed organizirano vrijeme za poučavanje pretraživanja informacija i korištenja knjižnica se pokazalo nedovoljnim. 49,2% knjižnica nema unaprijed organizirano vrijeme za ovaj oblik podučavanja, što se suprotstavlja *IFLA-inim smjernicama za školske knjižnice* koje upućuju na razvijanje medijske i informacijske pismenosti, te na integraciju tehnologije u aktivnostima koje provode školski knjižničari. Kako bi se same radionice unaprijedile, bilo bi dobro njihovo odvijanje uvrstiti u program škole. Knjižnična građa u školskim knjižnicama jest raznolika, ali nedostaje online izdanja koja su postala dio novoga svijeta, te bi bilo dobro i dodatno ulaganje u društvene igre koje bi djeci pružile dodatnu aktivnost u njihovo slobodno vrijeme. Potrebno je dodatno ulaganje u knjižničnu građu kako bi ona mogla biti što raznovrsnija i dostupna na jezicima manjina područja na kojem knjižnica djeluje. To bi uvelike olakšalo učenje i ravnopravno povezivanje sa zajednicom.

6. Literatura

Brown, D. Divlja simfonija. Zagreb : V.B.Z., 2020

Crnković, M.; Težak, D. Povijest hrvatske dječje književnosti : od početka do 1995. godine. Zagreb : Znanje, 2002

Ferguson, S. Little red's summer adventure. London : Simon and Schuster, 2006

IFLA. IFLA-ine smjernice za školske knjižnice. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2016

IFLA. Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2008

Javor, R. Kakva je knjiga slikovnica : zbornik. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2000

Klarin, M. Psihologija dječje igre, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2017

Kolar Billege, M.; Amabilis Jurić, K. s. Duhovni aspekt kao komponenta ocjelovljenja odgoja i obrazovanja. // Napredak : Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju Vol. 158 No. 3 (2017)

Kovačević, D. Školski knjižničar. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 2012

Maleš, D.; Stričević, I. Mi poznajemo i živimo svoja prava : Priručnik za odgoj i obrazovanje o pravima djeteta u osnovnoj školi. 2. izd. Zagreb : Školska knjiga, 2003

Maleš, D.; Stričević, I. Najljepše je biti dijete : dječja prava. Zagreb : Tipex, 1996

Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Odgoj i obrazovanje. // Središnji državni portal. Dostupno na: <https://mzo.gov.hr/odgoj-i-obrazovanje/109> (21.04.2021.)

Pavičić, J.; Vrana, R. Online sadržaji i usluge namijenjeni djeci na internetskim stranicama dječjih knjižnica u Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske Vol. 62 No. 1 (2019)

Peroci, E. Maca papučarica. Zagreb : Mozaik knjiga, 2020

Standard za školske knjižnice, Narodne novine, broj 34/00. Dostupno na: <http://www.propisi.hr/print.php?id=6052> (24.02.2021.)

Sanford, K. Videogames in the Library? What is the World Coming To? // School Libraries Worldwide Vol. 14 No. 2 (2008)

Stipčević, A. Povijest knjiga. Drugo prošireno i dopunjeno izd. Zagreb : Matica Hrvatska, 2006

Stričević, I.; Čunović, K. Knjižnične usluge za djecu rane dobi i roditelje u Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske Vol. 56 No. 3 (2013)

Stoykova, D. Najbolja knjižnična praksa za prve korake u kompetenciji čitanja. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske Vol. 56 No. 4 (2013)

Šandor, Zlatica. Povratak zaboravljenim igrama. Velika Gorica : GKVG, 2015

Unicef. Konvencija o pravima djeteta. Dostupno na: https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf (24.02.2021.)

Velina, M.; Torjanac, T. Brojamica. Zagreb : Mozaik knjiga, 2015

Vasta, R; Haith, M. M; Miller, S.A. Dječja psihologija : moderna znanost. 3. izd. Jastrebarsko Naklada Slap, 2005

7. Prilog - Upitnik o mogućnostima knjižnica unutar obrazovnih ustanova

Ovaj je upitnik napravljen za potrebe diplomskog rada pod temom značaj knjižnica u odgoju i obrazovanju djece

1) Županija kojoj se nalazi ustanova u kojoj radite:

- Zagrebačka
- Krapinsko-zagorska
- Sisačko-moslavačka
- Karlovačka
- Varaždinska
- Koprivničko-križevačka
- Bjelovarsko-bilogorska
- Primorsko-goranska
- Ličko-senjska
- Virovitičko-podravska
- Požeško-slavonska
- Brodsko-posavska
- Zadarska
- Osječko-baranjska
- Šibensko-kninska
- Vukovarsko-srijemska
- Splitsko-dalmatinska
- Istarska
- Dubrovačko-neretvanska
- Međimurska
- Grad Zagreb

2) Ustanova u kojoj radite:

- Vrtić
- Osnovna škola
- Srednja škola

3) Je li knjižnični prostor na lako dostupnom mjestu unutar ustanove ili treba znati gdje se nalazi kako bi se pronašao?

- Na izravno dostupnom mjestu (odmah se može uočiti pri ulasku u ustanovu)
- Na lako dostupnom mjestu, ali je potrebno proći kroz zgradu (npr. popeti se na kat ili u podrum)
- Potrebno je upoznati prostor ustanove kako bi se pronašla knjižnica (npr. jedna soba koja se ne razlikuje od ostalih učionica, te je potrebno točno znati gdje se nalazi)

5) Koliko otprilike prostora zauzima knjižnična građa unutar prostora namijenjenog za knjižnicu u školi u kojoj radite?

☐ 0%-10%	☐ 50%-60%
☐ 10%-20%	☐ 60%-70%
☐ 20%-30%	☐ 70%-80%
☐ 30%-40%	☐ 80%-90%
☐ 40%-50%	☐ 90%-100%

6) Kada bi se knjižna građa izdvojila u zasebnu knjižnicu izvan školske zgrade radi omogućavanja većeg prostora za korisnike, biste li bili voljni otići prije dolaska do radnog mjesta unutar škole po knjige naručene prethodnoga dana i vratiti one koje su vraćene? (unutar uobičajenog radnog vremena, a ne kao prekovremeni zadatak)

☐ Da	☐ Ne

8) Sudjelujete li u izvođenju nastave zajedno s predmetnim profesorima/nastavnicima?

☐ Da	☐ Ne

9) Imate li određeno vrijeme unaprijed organizirano za poučavanje učenika/studenata o pretraživanju informacija i korištenju knjižnice (npr. jedan sat tjedno/mjesečno)?

☐ Da	☐ Ne

10) Imate li određeno vrijeme unaprijed organizirano za izvannastavne aktivnosti s učenicima/studentima?

☐ Da	☐ Ne

11) Imate li mogućnost izvoditi izvannastavne aktivnosti izvan prostora ustanove?

☐ Da	☐ Ne

12) Mogu li učenici/studenti predložiti aktivnosti ili teme kojima bi se htjeli baviti unutar knjižničnog prostora uz pomoć/suradnju knjižničara?

- Da
- Ne

13) Mogu li knjižnicu koristiti i oni koji ne pripadaju ustanovi u kojoj radite (npr. roditelji, obitelj učenika/studenata, prijatelji učenika/studenata iz drugih škola/krajeva)?

- Da
- Ne

15) Ukoliko knjižnicu mogu koristiti i oni koji ne pripadaju ustanovi, trebaju li platiti korištenje knjižnice?

- Da
- Ne

17) Na kojim sve jezicima prikupljate knjižničnu građu?

- Hrvatski
- Srpski
- Slovenski
- Engleski
- Njemački
- Talijanski
- Španjolski
- Kineski
- Grčki
- Latinski
- Hebrejski
- _____ (dodaj opciju)

18) Koje sve oblike građe prikupljate?

- Slikovnice
- Knjige
- Časopise
- CD/DVD/B-ray
- Virtualnu građu (online izdanja)
- Zvučnu građu
- Kartografsku građu
- Društvene igre (namijenjene za korištenje od strane više osoba istovremeno)
- Igračke (namijenjene za pojedinačno korištenje)
- _____(dodaj opciju)

< Knjižnica kao nužni dio odgojno-obrazovnog procesa djece predškolske i školske dobi s osvrtom na prilike u Hrvatskoj >

Sažetak

Ovaj rad donosi prikaz knjižnice kao ustanove koja izravno utječe na odgoj i obrazovanje čovjeka kao bića koje se izgrađuje od najranijeg djetinjstva prolazeći kroz nekoliko različitih sustava odgoja i obrazovanja. Nakon uloge knjižnice u predškolskom i školskom sustavu, prikazuje se korist slikovnice i igre za odgoj i obrazovanje. Potom se iznosi prikaz provedene ankete koja pokazuje trenutne uvjete (pred)školskih knjižnica na području Hrvatske.

Ključne riječi: knjižnica, odgoj, obrazovanje, školstvo, slikovnica, igra, prava djece

<Library as a necessary part of the educational process of preschool and school age children with reference to the situation in Croatia>

Summary

This paper presents the library as an institution that directly influences the upbringing and education of people as a being that is built from earliest childhood by going through several different systems of upbringing and education. After the role of library in preschool and school system, the benefits of picture books and playing for upbringing and education are presented. This follows the presentation of a survey that shows the current conditions of (pre)school libraries in Croatia.

Key words: library, upbringing, education, school system, picture book, playing, children's rights